

Economisch - Statistische Berichten

46e JAARGANG - 25 JANUARI 1961 - No. 2270

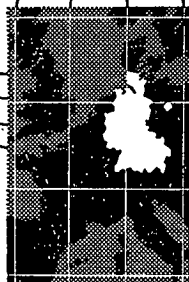

De koper

Hoe hoger zijn levensstandaard stijgt, hoe meer keuze de markt hem biedt, desto kritischer onderzoekt de koper de waren. Wie produceren en verkopen wil, verschaft zich van te voren een beeld van datgene, wat de consument nodig heeft en wenst. Reeds in het eigen land is deze situatie niet altijd gemakkelijk te overzien. Voor de verkoop in het buitenland handelt diegene het verstandigst, die zich door de aldaar wonende kenners van de markt en van de reclame laat adviseren. De Westduitse markt — met 54 miljoen mensen, een zesde deel van de Westeuropese koopkracht — is één der grootste van Europa. Als u de Duitse koper wilt veroveren —

wij kennen hem

Kurt Drews Werbung, Hamburg-Alfona 5

Adviezen
bij de keuze
van
beleggingen
en het sluiten
van alle
verzekeringen

R. MEES & ZONEN

ROTTERDAM

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010 of 01800) 5 29 39. **Administratie:**
(010 of 01800) 3 80 40. **Giro** 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam. *Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.*

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Postkantoor Westzeedijk, Rotterdam-6.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 6 93 00, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. **Contract-tarieven op aanvraag.** Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaf van redenen te weigeren.

De auto-industrie in de komende jaren

Onder de titel „Cars in the 1960's" gaf de economische correspondent van „The Financial Times" — in de nummers van 2 en 5 december 1960 — zijn visie op de ontwikkeling van de Europese en Amerikaanse auto-industrie. Uitstekend is zijn analyse van de huidige stand van zaken in de auto-industrie in de verschillende produktielanden, alsmede zijn overzicht van de toen bekend zijnde uitbreidingsplannen. Bij zijn beschouwing van de gevolgen van deze plannen voor de komende jaren beperkt de schrijver zich evenwel in hoofdzaak tot de situatie zoals deze zich in het Verenigd Koninkrijk zal ontwikkelen. De titel doet dus meer vermoeden dan de inhoud in werkelijkheid geeft.

De huidige situatie wordt, indien men de voorraden bij de wederverkopers in ogenschouw neemt, gekenmerkt door niet onbelangrijke afzetmoeilijkheden in de Europese auto-industrie ¹⁾. In Frankrijk vormt de hoge belasting op de benzine een rem voor de verkoop op de binnenlandse markt. De beperkingen, sedert korte tijd opgelegd aan het huurkoopsysteem en de vrij aanzienlijke omzetbelasting, staan een vlottere afzet van de Engelse auto-industrie in de weg. In Engeland is men de mening toegedaan dat een drastische verlaging van deze belasting — bijv. met 50 pCt. — een vergroting van de afzet met 100.000 stuks per jaar met zich zou brengen. Een meer opwekkend beeld geven de industrieën in Italië en Duitsland en de assemblagebedrijven in de Beneluxlanden. Vooral uit Italië worden wat de afzet betreft nog weinig klachten vernomen, hoewel de prijsconcurrentie in dit land buitengewoon scherp is. In Duitsland heeft de industrie zich in de laatste jaren meer op de afzet in het binnenland moeten oriënteren. Wel is de export nog steeds belangrijk, maar de toeneming geschiedt niet meer in het tempo van de voorafgaande jaren. Ook de andere Europese landen staan voor het probleem hun exportschema te wijzigen in verband met de verandering in de structuur van de Amerikaanse auto-industrie.

Het beeld van de Amerikaanse industrie is niet ongunstig. Dit is opmerkelijk voor een land, waarvan vele economen beweren dat het een economische recessie onder de ogen moet zien en waar de gang van zaken in de auto-

industrie sedert jaren als een belangrijke conjunctuur-indicator wordt beschouwd. Geschat wordt dat de productie in 1960 ongeveer 1 mln. eenheden meer zal bedragen dan in 1959 en een hoogte zal bereiken van $6\frac{3}{4}$ mln. stuks. Deze gunstige gang van zaken is voornamelijk een gevolg van het op de markt brengen van de „compact's", de Amerikaanse uitgave van het Europese model.

Deze structuurverandering betekent een grote handicap voor de export van de Europese industrie. Niettemin hebben alle produktielanden belangrijke expansieplannen. In Engeland wil de industrie in de komende jaren £ 250 mln. investeren (inclusief de investeringen van enkele grote onderdelenfabrieken), waardoor de productie zal toenemen van 1,3 mln. eenheden tot $2\frac{1}{4}$ à $2\frac{1}{2}$ mln. stuks per jaar. Aangezien ervan wordt uitgegaan dat de binnenlandse markt bij 1 mln. stuks haar verzadigingspunt heeft bereikt zullen $1\frac{1}{4}$ à $1\frac{1}{2}$ mln. eenheden moeten worden geëxporteerd. Dit zal, gezien de structuurwijziging in de Amerikaanse industrie en de uitbreidingsplannen in de overige Europese produktielanden, geen gemakkelijke opgave zijn. De schrijver van genoemde artikelen meent dan ook, dat de Engelse industrie, indien deze plannen worden gerealiseerd, niet op volle capaciteit zal kunnen werken. Nu is een auto-industrie welke bijv. op 70 pCt. van haar capaciteit werkt geen alarmerend verschijnsel, maar hij vraagt zich toch af, hoe de kleinere fabrieken zich in een dergelijke situatie zullen houden.

De Duitse expansieplannen hebben een meer „short term"-karakter dan de Engelse en gaan van een productie-verhoging uit van 15 pCt. De eventuele realisering van deze plannen hangt ten nauwste samen met de resultaten welke de industrie in 1961 zal boeken. Gezien de nog steeds toenemende welvaart in West-Duitsland zal een sterkere oriëntering op de binnenlandse markt de Duitsers minder zorgen baren dan bijv. de Engelse industrie. De productie van de Italiaanse industrie werd voor het afgelopen jaar op 650.000 eenheden geraamd; in 1962/1963 zal zij naar wordt verwacht een productie bereiken van 1 mln. stuks. In Frankrijk zal Citroën dit jaar een fabriek in bedrijf stellen, die — werkende op volle capaciteit — de productie van de totale Franse auto-industrie met 30 pCt. zal doen toenemen. Tenslotte zij vermeld dat de kleinere produktielanden, zoals Zweden en Japan, eveneens een toenemende productie verwachten.

Drs. J. J. HARTEMINK.

¹⁾ Volledigheidshalve zij vermeld dat de schrijver alleen de personenauto's in zijn beschouwingen heeft betrokken.

INHOUD

	Blz.		Blz.
De auto-industrie in de komende jaren, door Drs. J. J. Hartemink	67	Surinaamse kanttekeningen, door G. C. A. Mulder, B. Sc., Ps. D.	80
De vijfdaagse werkweek in de detailhandel, door Prof. Dr. P. L. van der Velden	68	Boekbesprekingen:	
Krediétverlening en garantiés op E.E.G.-niveau (II), door Dr. J. C. Ramaer en Mr. H. de Vries	72	W. K. Brauers: Handboek voor internationale prognose en planning en W. K. Brauers: Economische planning bij regionaal-internationale ordening, bespr. door Prof. Dr. F. Hartog	82
Bedrijfsvergelijking gemeentelijke vervoersbedrijven, door Drs. A. B. Westra	74	Mededelingen voor economen	76
Premieverhoging verplichte ziekenfondsverzekering, door J. de Wit	77	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman	82
		Statistieken	84

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit. **Adjunct Redacteur-Secretaris:** J. J. Hartemink.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
 J. van Ticheien; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Nu tot invoering van de vijfdaagse werkweek in de detailhandel wordt overgegaan, is het gewenst de openingstijden van de winkels en de werktijden van het personeel te ontkoppelen. De detailhandel zal daardoor in staat blijven de openingstijden te bepalen overeenkomstig het kooppatroon van de consumenten. Uit dit kooppatroon blijkt een kennelijke voorkeur van de consumenten, een belangrijk deel van hun aankopen op zaterdag te doen. Daar dus geen collectieve vrije zaterdag voor het gehele personeel kan worden ingesteld, zal voor het verkooppersoneel een rouleersysteem moeten worden ingevoerd, dat nog kan worden verbeterd zodra de thans verplichte wekelijkse halve-dag-sluiting vervalt. Hoewel invoering van de vijfdaagse werkweek met ontkoppeling van winkel- en werktijden het kleinbedrijf minder goed past, heeft het geen zin de ontkoppeling uit te stellen, totdat deze bij (verdere) arbeidstijdverkorting toch onvermijdelijk wordt en totdien de gehele detailhandel te dwingen tot een ondoelmatige en ontoereikende voorziening in de koopbehoeften van de consument. Ontkoppeling is voorwaarde voor arbeidstijdverkorting en dus ook een personeelsbelang.

De vijfdaagse werkweek in de detailhandel

Inleiding.

De invoering van de vijfdaagse werkweek in Nederland gaat verrassend snel; sneller dan werd verwacht op grond van het advies van de S.-E.R. van juli 1958, waarin werd gesteld dat de verwezenlijking van de arbeidstijdverkorting in een periode van drie jaar niet zou kunnen geschieden en in een periode van vijf jaar slechts onder zeer gunstige omstandigheden mogelijk zou zijn. Deze snelle ontwikkeling is in belangrijke mate te danken aan het feit, dat men aan de invoering van de vijfdaagse werkweek een hogere prioriteit is gaan toekennen dan aan de vermindering van het aantal arbeidsuren tot 40 per week. Men is zelfs bereid een verlenging van de arbeidsdag te accepteren, indien men daarmee de tweede vrije dag per week kan bereiken. Hoewel er bedrijven zijn, waar men een vijfdaagse werkweek combineert met een 48-urige werkweek (4 dagen van 9½ uur en 1 dag van 10 uur) is de algemene lijn: eerst verkorting van de arbeidstijd (ineens of geleidelijk) tot 45 uur per week en vervolgens invoering van de vijfdaagse werkweek, in vele gevallen aanvankelijk partieel in de vorm van één of twee vrije zaterdagen per maand.

In de detailhandel is de arbeidstijd bij vele bedrijven reeds 45 uur of korter, zodat verscheidene grootwinkelbedrijven thans reeds tot invoering van een vijfdaagse werkweek overgaan en het niet nodig achten daarmee te wachten tot de verkorte werkweek in Nederland een algemeen feit is. De aankondiging van deze verbetering in de arbeidsvoorwaarden van het winkelpersoneel heeft echter merkwaardig genoeg in zekere zin de bedrijfsvoering van het winkelbedrijf tot onderwerp van openbare discussie gemaakt. De kern van deze discussie is namelijk, op welke wijze de detailhandel niettegenstaande de invoering van de vijfdaagse werkweek het dienstbetoon aan de klanten (en daarmee zijn omzet) kan handhaven.

Het rouleersysteem.

Een aantal grootwinkelbedrijven heeft als oplossing van dit probleem de toepassing van een rouleersysteem gekozen, waarbij het verkooppersoneel behalve de wekelijkse vrije halve dag eenmaal per 14 dagen bij toerbeurt successievelijk een der volgende dagen vrij krijgt: maan-

dagmiddag plus dinsdagmorgen, woensdag, donderdag, zaterdag en vrijdag. Bij dit systeem krijgt elk lid van het verkooppersoneel 10 maal per jaar een lang weekend van 2½ dag, nl. 5 maal zaterdag, zondag en maandagmorgen, en 5 maal zondag, maandag en dinsdagmorgen. Om dit mogelijk te maken zal het personeel op drukke omzetcdagen met parttimers moeten worden uitgebreid. Het niet-verkooppersoneel, dat in grote winkelbedrijven ongeveer gelijk is in aantal aan het verkooppersoneel krijgt de zaterdag vrij voor zover de goede functionering van de verkoop en de service aan de klanten zulks toelaten.

Tegen deze regeling zijn van twee zijden bezwaren geopperd:

a) De *vakbeweging* geeft de voorkeur aan een uniforme werktijdenregeling, waarbij alle personeelsleden op maandagmorgen en zaterdagmiddag vrij hebben. Het voornaamste argument hiervoor is gelegen in de overweging, dat recreatie met anderen, die op zaterdag vrij zijn, door het rouleersysteem niet mogelijk is en de vrije dag die het rouleersysteem biedt daardoor minder waard zou zijn. Voorts vraagt men zich in de kringen van de vakbeweging af, hoe de detailhandel de behoefte aan extra-personeel, ten gevolge van het rouleersysteem, bij de tegenwoordige arbeidsschaarste kan dekken. Verder stelt men, dat de kosten door het aannemen van extra personeel zullen stijgen, hetgeen een ongunstige invloed op de prijzen zou hebben. Bovendien zou het in dienst nemen van parttimers het instituut van de nevenbetrekking in de hand kunnen werken en daarmee afbreuk kunnen doen aan het streven naar arbeidstijdverkorting.

b) Ook een *deel van de middenstand* heeft bezwaren tegen het rouleersysteem, omdat het rouleersysteem enerzijds ongelijke kansen voor grote en kleine bedrijven zou scheppen en anderzijds voor de alleenwerkende middenstander een nog verder achterblijven van zijn sociale positie bij die van de werknemers ten gevolge zou hebben. Men geeft daarom de voorkeur aan sluiting van de winkels, hetzij op maandagmiddag, hetzij op zaterdagmiddag. Een levensmiddelenbedrijf in Amsterdam is er individueel reeds toe overgegaan op maandagmiddag te sluiten, omdat sluiting op deze dag voor dit bedrijf minder omzet-

verlies veroorzaakt dan op enige andere dag. Vele andere tegenstanders van het rouleersysteem schijnen echter de voorkeur aan verplichte sluiting van alle winkels op zaterdagmiddag te geven, in de verwachting dat de omzet die thans op zaterdagmiddag wordt gemaakt, zich wel naar andere dagen zal verplaatsen.

Geleidelijke invoering van een (eventueel partiële) zaterdagmiddagsluiting.

Zowel de vakbeweging als de tegenstanders van het rouleersysteem in de middenstand zien in, dat winkelsluiting op zaterdagmorgen in het geheel niet in overweging kan komen en erkennen dat zaterdagmiddagsluiting voor vele winkels ook niet zonder bedenking is. Men stelt zich daarom voor, dat hiertoe slechts geleidelijk zal worden overgegaan, waarbij sommigen deze geleidelijke overgang aldus zien, dat de levensmiddelenbedrijven het eerst op zaterdagmiddag zullen sluiten en de winkels voor duurzame consumptiegoederen pas zullen volgen, als het gehele bedrijfsleven op zaterdagmorgen vrij heeft. Voorts meent men wel dat zaken met veel impulsaankopen bij wijze van uitzondering wel op zaterdagmiddag open zouden kunnen blijven en de winkels, die duurzame consumptiegoederen verkopen, compensatie zouden kunnen vinden in een koopavond op vrijdag.

Men gaat er hierbij van uit, dat geleidelijk een wijziging in de winkelgewoonten zal optreden, in dier voege dat men meer op stille ochtenden en op zaterdagmorgen zal gaan kopen. Sommigen zijn van mening, dat men de consumenten moet „leren” hun winkelgewoonten te wijzigen, waarbij men wijst op de winkelsluitingsregeling in enkele Scandinavische landen en vooral in West-Duitsland, waar sinds 1958 de winkels slechts op de eerste zaterdag van de maand 's middags open zijn en de overige zaterdagen om 14.00 uur sluiten. Eenstemmigheid over de te kiezen oplossing bestaat er bij hen, die niet voor het rouleersysteem zijn, echter allerminst. Zo is er o.a. in de kring van de levensmiddelenbedrijven veel verzet tegen sluiting op zaterdagmiddag.

Het belang van doelmatige openingstijden.

Hoewel het standpunt van de voorstanders van de zaterdagmiddagsluiting genuanceerd is en men zich inspannt maatregelen te bedenken om aan de bezwaren, die daaraan verbonden zijn, tegemoet te komen, komt het ons voor dat de in het geding zijnde belangen door hen niet juist zijn geschat. Men ziet over het hoofd, dat met de werktijden- en winkelsluitingsregeling belangen zijn gemoeid, die in overwegende mate parallel lopen en minder tegengesteld zijn dan men zich blijkbaar voorstelt. Zowel de consumenten als de detailhandel en het daarin werkzame personeel hebben er belang bij, dat de detailhandel zijn functie op doelmatige wijze vervult. Zijn functie is, te verkopen op het moment dat de consumenten zulks wensen. Uiteraard niet op elk moment dat een individuele consument dit zou verlangen, maar wel op elk moment dat het algemene kooppatroon dat als doelmatig aanwijst. Men kan de winkelluren dus niet naar willekeur beperken. Integendeel, de detailhandel zal er voortdurend naar moeten streven de openingsuren aan te passen aan het kooppatroon van de consumenten.

Bezwaren tegen zaterdagmiddagsluiting.

Het is allerminst zeker, dat de bestaande winkelluren in Nederland in overeenstemming zijn met de behoeften. Vast staat echter wel, dat de zaterdagmiddag, waarop in

de detailhandel een relatief groot deel van de weekomzet wordt gemaakt, in de koopbehoeften voorziet zoals geen andere van de bestaande openingstijden. Deze koopbehoefte is zo sterk, dat zowel de capaciteit van het winkelapparaat als het beschikbare verkooppersoneel thans op zaterdagmiddag in vele branches onvoldoende is om de consumenten voldoende service te bieden. De invoering van de vrije zaterdag in vele bedrijfstakken zal de zaterdag als koopdag wellicht zo stimuleren, dat de zaterdagmorgenomzet stijgt zonder dat de zaterdagmiddagdrukke merkbaar kleiner wordt. Een volledige verschuiving van het kopen van de zaterdagmiddag naar de zaterdagmorgen is al heel onwaarschijnlijk; er is weinig voorstellingsvermogen voor nodig om in te zien dat het samenpersen van de zaterdagomzet op de zaterdagmorgen in Nederland zelfs een fysieke onmogelijkheid is.

Of een vrijdagavondopening een zodanige vermindering van de zaterdagmiddagomzet zou veroorzaken, dat tot sluiting op deze middag kan worden overgegaan, moet eveneens worden betwijfeld. De ervaring met de avondopeningen tijdens de St. Nicolaas- en Kerstmisverkoop leert, dat zelfs in die uitzonderlijk drukke perioden de drukke na 17.30 uur sterk afneemt en zich pas na 19.00 uur herstelt. Een vrijdagavondopening tot 21.00 uur zou dan ook een onvoldoende compensatie bieden voor een winkelsluiting op zaterdagmiddag.

Eerder ware te overwegen een vrijdagavondopening te combineren met sluiting op vrijdagmorgen, de stilste verkoopperiode van de week. Daardoor zou tevens een koopgelegenheid in het leven worden geroepen voor de grote categorieën, die in tal van bedrijfstakken ook in de toekomst op zaterdag moeten werken. Men dient te bedenken, dat in Nederland onvoldoende gelegenheid bestaat met het gezin te winkelen. Het lijkt aantrekkelijk bij wijze van proef hieraan uitbreiding te geven door een avondopening op vrijdag.

Dat men aan de gelegenheid tot winkelen in het algemeen eerder uitbreiding moet geven dan deze te beperken, wordt ook duidelijk indien men zich realiseert, dat zowel de bevolkingsgroei als de welvaartsstijging meer behoefte aan koopmogelijkheden schept. De vrije-tijdsbesteding zal nieuwe impulsen geven aan de besteding in de detailhandel. Winkelen zelf is een vorm van vrije-tijdsbesteding en zal bij meer vrije tijd een nog meer begeerd goed zijn. Men stelle zich ook niet voor, dat in het Nederlandse klimaat de bevolking massaal ieder weekend naar buiten zal trekken. De stedelijke centra zullen een attractie blijven, ook voor het binnenlands toerisme op zaterdag. Ten aanzien van dit toerisme heeft de winkelstand een taak, omdat de winkels het straatbeeld bepalen en zelf ook doel zijn voor het toerisme.

De stijgende welvaart zal een verdere stijging van het autobezit teweegbrengen en het winkelen per auto in betekenis doen toenemen. Ook de vermindering van de thuisbezorging door leveranciers zal het per auto winkelen stimuleren. De verkeersstagnaties en parkeermoeilijkheden in onze steden zullen daardoor groter worden. De enige dag waarop het bedrijfsverkeer en het aantal langparkeerders in de toekomst van geringer betekenis zullen zijn is de zaterdag, die dus ook om die reden volledig als koopdag moet worden gehandhaafd.

Er zijn dus vele redenen waarom het in het belang van de detailhandel is en van allen, die daarin hun bestaan vinden, des zaterdagmiddags de winkels niet te sluiten. Het lijkt ook niet juist ten deze de winkeltijden

regeling in West-Duitsland tot voorbeeld te doen strekken. Afgezien van de vraag, waarom wij ons nu juist aan Duitsland zouden moeten conformeren, en niet aan zovele andere landen als bijv. Engeland en de Verenigde Staten, is de situatie in de Duitse detailhandel bepaald niet zodanig dat zij tot navolging uitnodigt. Zowel de levensmiddelenwinkels op zaterdagmorgen als de overige winkels op de eerste zaterdagmiddag van de maand zijn meer dan overvol.

Men kan natuurlijk stellen, dat de consument zich in Duitsland aan de zaterdagmiddagsluiting heeft aangepast, maar dit is toch een wijze van aanpassing, die een gedwongen karakter heeft en inging tegen de kennelijke voorkeur van een aanzienlijk deel van de consumenten op zaterdag een belangrijk gedeelte van hun winkelaankopen te doen. De Nederlandse winkelhers in het grensgebied profiteerden hier zodanig van, dat een Duitse detaillistenorganisatie aan de landsregering van Noord-Rijnland-Westfalen verzocht de zaterdagmiddagsluiting voor het grensgebied ongedaan te maken. Hoe sterk de weekend-besteding in het kooppatroon van de consument een rol speelt, blijkt ook uit het feit, dat blijkens mededeling van een der Nederlandse postorderbedrijven, 30 pCt. van de postorders op maandag wordt ontvangen.

Het rentabiliteitsaspect.

Ook uit rentabiliteitsoogpunt verdient het rouleersysteem de voorkeur boven de zaterdagmiddagsluiting. Winkelsluiting op zaterdagmiddag zou betekenen, dat met de vijfdaagse werkweek voor het personeel ook zou worden ingevoerd een vijfdaagse werkweek voor de omvangrijke kapitaalsinvesteringen, die in de winkelbedrijven en voorraden zijn gedaan. In de komende jaren zullen zeer grote bedragen in de detailhandel moeten worden geïnvesteerd als gevolg van de bevolkingsuitbreiding en het ontstaan van tal van nieuwe agglomeraties. Zou men de openingstijden beperken, dan zouden de investeringen nog groter moeten zijn; in plaats van korter moet het winkelapparaat dus juist intensiever worden benut.

Tegenover de vrij geringe stijging van de personeelskosten (kleiner dan door een normale loonronde wordt veroorzaakt) kan men verwachten, dat — bij juiste aanpassing van de openingstijden aan het algemeen kooppatroon — de omzet zal stijgen doordat méér vrije tijd voor de Nederlandse consument méér bestedingen in de detailhandel zal kunnen opleveren. Er is dan ook geen reden in de kosten van het rouleersysteem een aanleiding tot prijsverhogingen te zien. Veeleer zouden deze te vrezen zijn bij beperking van de openingstijden.

De werktijden en de personeelsvoorziening.

Ongetwijfeld heeft men gelijk, dat in bepaalde omstandigheden de vrije zaterdag voor sommigen of wellicht zelfs voor velen aantrekkelijker is dan vrij te zijn op een andere dag in de week. Toch heeft dit in Engeland en in de Verenigde Staten, waar voor vele bedrijfstakingen de vrije zaterdag sinds lang bestaat, in het winkelbedrijf geen bijzondere problemen gegeven. In een recente studie ¹⁾ van een vooraanstaand Engels sociologe over personeelsproblemen in een viertal warenhuizen met een personeelsbezetting variërend van ongeveer 400—1.400 personeelsleden, wordt hieromtrent het volgende vermeld:

„It was interesting to find, that even where Saturday work was disliked most selling assistants regarded it as „part and

¹⁾ Joan Woodward: „The sales woman. A study of attitudes and behaviour in retail-distribution”, London 1960.

elk aandeel

'Vereenigd

Bezit van

1894'

vormt in

feite een

deskundig

samengestelde

aandelen-

portefeuille

Dit is mogelijk, omdat 'Vereenigd Bezit' een beleggingsmaatschappij is, die de gezamenlijke inbreng van haar aandeelhouders belegt in ruim 175 zorgvuldig geselecteerde fondsen. Zodoende wordt een belang verkregen bij tal van bedrijfstakingen in binnen- en buitenland. Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verschaft U een aantrekkelijk rendement met beperking van risico.

Alle banken en commissarissen kunnen U inlichten.

**N.V. VEREENIGD
BEZIT VAN 1894**

*De voordelen van aandelenbezit met
beperking van risico.*

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

parcel of the job", a condition accepted from the outset. Moreover, many of those interviewed fully appreciated management's difficulties in this respect. Whereas many of the other complaints relating to conditions of work indicated that there was resentment against management, Saturday work was regarded as an inevitable inconvenience, and management was not blamed. Those interviewed said that they were well aware from their own experience and observation that Saturday was the busiest day of the week and it was obvious to them that the store had to remain open. There was no problem of communication between management and selling staff in this respect, the difficulty was well known to all concerned".

Er is geen reden om aan te nemen, dat in Nederland de houding van het verkooppersoneel een andere zal zijn. Ook nu kent het verkooppersoneel een werktijdenregeling, die afwijkt van die in vele andere bedrijfstakken, zonder dat zulks moeilijkheden oplevert. Men moet bedenken, dat ook in het alternatief dat de voorstanders van de zaterdagmiddagsluiting bieden, het verkooppersoneel geen vrij weekend zal hebben, dat samenvalt met het lange weekend van hen, die de gehele zaterdag vrij hebben. Het beroep, dat men op de gezamenlijke recreatie als argument voor de zaterdagmiddagsluiting doet, gaat dus slechts ten dele op. Het rouleersysteem biedt daar tegenover althans vijf lange weekends per jaar, waarin een volledige vrije zaterdag is begrepen.

Het is duidelijk dat de werktijdenregeling volgens het rouleersysteem een belangrijke verbetering zal geven ten opzichte van de bestaande regeling. Een gehele vrije dag is uiteraard meer waard dan de huidige halve vrije dag. Men kan zich voorstellen, dat velen daaraan ook de voorkeur geven boven de twee halve vrije dagen (maandagmorgen en zaterdagmiddag), die verscheidene tegenstanders van het rouleersysteem voorstaan. Op zich zelf kan het ook een genoegen zijn vrij te zijn wanneer anderen moeten werken, en gelegenheid te hebben zelf ook eens te winkelen in plaats van gesloten winkels op de vrije dag aan te treffen.

Voor de verbetering van de arbeidsvoorwaarden op iets langere termijn gezien, is het loskoppelen van werktijden en openingstijden, dat in het rouleersysteem is besloten, noodzakelijk. Immers, het is ondenkbaar dat men na een zaterdagmiddagsluiting nog verder de openingstijden van de winkels zou willen of kunnen beperken. Blijft de werktijd en winkeltijd gekoppeld, dan zal dus in de toekomst een vermindering van het aantal arbeidsuren beneden het huidige aantal op grotere weerstanden stuiten dan wanneer deze tijden nu reeds zouden worden ontkoppeld.

Men kan zich afvragen, of het extra-personeel dat voor toepassing van het rouleersysteem nodig is, thans wel beschikbaar is. Ongetwijfeld is een krappe arbeidsmarkt niet het gunstigste tijdstip voor de overgang naar het rouleersysteem, maar ten opzichte van andere bedrijfstakken is het winkelbedrijf in het voordeel omdat het op drukke dagen resp. uren met parttimers kan werken, hetgeen meer dan in enig ander bedrijf mogelijkheden van tewerkstelling van gehuwde vrouwen biedt. Het indienstnemen van parttimers behoeft dus niet per se het instituut van de nevenbetrekking in de hand te werken.

Doch ook indien, teneinde de drukte op zaterdag het hoofd te kunnen bieden, parttimers in dienst zouden moeten worden genomen die elders een volledige betrekking hebben, lijkt dit weinig bezwaarlijk. Afgezien van de overweging dat men ieder vrij moet laten in de besteding van zijn vrije tijd, heeft het verrichten van andere arbeid dan de normale, in sociaal opzicht de bijzondere aantrekkelijkheid, dat men er veelzijdiger en een nieuwe levenservaring rijker door wordt.

Positie van het kleinbedrijf.

De koppeling van de winkeltijd aan de werktijd dateert uit 1932, toen het Winkelwerktijdenbesluit tot stand kwam en de Winkelsluitingswet hieraan werd aangepast. De overweging beide regelingen te koppelen was ongelijkheid in concurrentieverhoudingen tussen winkeliers met en zonder personeel te voorkomen. Men vreesde namelijk, dat de winkels zonder personeel langer geopend zouden blijven dan als gevolg van de inwerkingtreding van het Winkelwerktijdenbesluit voor de winkels met personeel mogelijk zou zijn.

Opmerkelijk is, dat thans voor de koppeling van de Winkelsluitingswet aan de vijfdaagse werkweek juist geijverd wordt door de middenstanders die geen of weinig personeel in dienst hebben, omdat dezen zich voor de keuze geplaatst zien $5\frac{1}{2}$ dag de winkel geopend te houden en dus zelf „achter te blijven bij de sociale verbetering van het winkelpersoneel" resp. (extra-)personeel aan te nemen, waardoor de kosten relatief sterk zullen stijgen en de concurrentiepositie tegenover grotere winkelbedrijven zou worden verzwakt.

Men kan zich afvragen of economische protectie van het kleinbedrijf wel past in deze tijd. Is het juist door protectie van het kleine detailhandelsbedrijf de concurrentieverhoudingen te vervormen? Het kleine detailbedrijf heeft behalve nadelen ook voordelen in vergelijking met het grotere winkelbedrijf en het geheel van deze factoren zal de concurrentiepositie van het kleinbedrijf moeten bepalen. Het zou dan ook onjuist zijn een verplichte sluiting op zaterdagmiddag resp. een verdere beperking van het totale aantal openingsuren per week in de Winkelsluitingswet op te nemen, omdat invoering van de vijfdaagse werkweek met handhaving van de bestaande openingstijden het kleinbedrijf minder goed zou passen.

Er lijkt ons veeleer aanleiding toe, Winkelwerktijdenbesluit en Winkelsluitingswet volledig te ontkoppelen. De bestaande verplichte sluiting van een halve dag per week is reeds weinig bevredigend, daar de meeste artikelen op de verplichte halve sluitingsdag elders toch verkrijgbaar zijn. Met de voortschrijding van de branchevervaging zal dit verschijnsel nog toenemen. Uiteraard zou dit probleem zijn „opgelost" indien alle winkels verplicht zouden worden op maandagmorgen en zaterdagmiddag te sluiten, doch — afgezien van de bezwaren tegen beperking van de openingstijden — is het de vraag, of deze oplossing bereikbaar is daar reeds bij de keuze van de halve dag voor de verplichte winkelsluiting geen eenstemmigheid tussen de branches kon worden bereikt.

Zou ook de verplichte halve-dag-sluiting vervallen voor de winkelbedrijven, die hun personeel een vijfdaagse werkweek geven, dan zou een verdere verbetering van het rouleersysteem mogelijk worden. Onder de tegenwoordige wetgeving is toepassing van het rouleersysteem slechts mogelijk door om de week een halve dag resp. anderhalve dag vrij te geven. Bij volledige ontkoppeling van werktijden en winkeltijden zou echter iedere week een gehele vrije dag kunnen worden gegeven.

Tenslotte zij ook in dit verband nogmaals opgemerkt, dat ontkoppeling van werktijden en winkeltijden toch onvermijdelijk zal zijn zodra in de detailhandel tot een (verdere) vermindering van het aantal arbeidsuren per week wordt overgegaan. Het heeft geen zin de ontkoppeling uit te stellen en tot dien de gehele detailhandel te dwingen tot een ondoelmatige en ontoereikende voorziening in de koopbehoeften van de consument.

Kredietverlening en garanties op E.E.G.-niveau (II)

Lastenverdeling en bedrijfsresultaten.

- Aangezien *Eurexim* een normale financieringsinstantie is, leveren noch de bedrijfsvoering, noch de resultatenberekening speciale problemen op. Men zou deze instantie moeten laten functioneren op een normale bancabele wijze. De speciale problematiek — d.w.z. de risicodekking en de lastenverdeling die daarmee verband houdt — is verschoven naar de instelling *Eurorisc*.

Deze instelling is belast met het dragen van risico's. Dit betekent in de praktijk dat *Eurexim* voor de achterstallige vorderingen op de vervaldatum (of op de datum waarop de in de polis vermelde wachtermijnen zijn verlopen) een vordering krijgt op *Eurorisc*, die *Eurexim* voorshands financiert voor rekening van *Eurorisc*.

Aldus gaat *Eurorisc* voor de op Europees niveau gegarandeerde vorderingen die risico's dragen, welke bij op nationaal niveau verzekerde vorderingen in feite door de nationale overheden worden gegarandeerd. Als motief voor deze overheidsaansprakelijkheid wordt aangevoerd, dat de met het onderhavige verzekeringsbedrijf gemoeide risico's uiteindelijk te groot zijn om anders dan door de ganse nationale gemeenschap te worden gedragen. Het spreekt vanzelf, dat dit motief op Europees niveau eveneens geldt. Dat betekent praktisch dat, ook al draagt in het hier voorgestane stelsel *Eurorisc* de volle kredietrisico's, hier een bepaalde grens aan moet worden gesteld en dat, als die grens wordt overschreden, *Eurorisc* op de Europese gemeenschap zal moeten kunnen terugvallen.

Men zou deze gang van zaken kunnen realiseren, door aan *Eurorisc* het recht te geven, de aan haar bij schade-uitkering gecedeerde vorderingen na een zeker tijdsverloop bedrijfseconomisch te verhalen op de Europese gemeenschap. In de toekomst zou dit dienen plaats te vinden door deze vorderingen ten laste van de E.E.G.-gemeenschap in haar geheel te brengen; voorshands zal men zich moeten behelpen met doorbelasting aan de afzonderlijke E.E.G.-staten. Deze doorbelasting heeft dus ten doel, de achterstallige vordering uit de boeken van *Eurorisc* te lichten; de recuperatiepogingen op grond van de (onverjaarde) vorderingsrechten worden na die doorbelasting vanzelfsprekend onverminderd voortgezet.

Het lijkt geraden om de doorbelastingen te doen plaatsvinden na een vaste, d.w.z. tevoren bepaalde periode. Anders zou men immers over iedere post moeilijke en tijdrovende discussies krijgen over de vraag, of het tijdstip voor doorbelasting al of niet is gekomen. De vaste periode zou men dus in een algemene regel moeten stellen op een termijn, waarbinnen het overgrote deel van de uiteindelijk toch inbare vorderingen blijkens de ervaring pleegt te worden gerecupereerd; deze termijn zal gesteld kunnen worden op vijf jaar.

De consequentie van dit stelsel is, dat *Eurorisc* de door of namens haar verrichte schade-uitkeringen op achterstallige vorderingen zou moeten financieren gedurende een periode van ten hoogste vijf jaar. Ten laste

van de E.E.G.-staten komen dan (a) de schade-uitkeringen op de uiteindelijk volstrekt oninbare vorderingen en (b) de financieringskosten van die achterstallige vorderingen die na afloop van genoemde vijf jaar worden gerecupereerd, en wel gedurende de periode die na deze vijfjaarstermijn verstrijkt tot de recuperatie.

Eurorisc heeft — tegenover de inkomsten uit hoofde van voor verzekeringen betaalde premies — de volgende posten op haar exploitatierekening, naast de normale kosten van bedrijfsvoering:

1. rentekosten in verband met de financiering van de achterstallige vorderingen;
2. kosten gemaakt terwille van de recuperatiepogingen van achterstallige vorderingen;
3. de doorbelasting van achterstallige vorderingen.

Wat geschiedt er op de datum van doorbelasting der achterstallige vorderingen? Op die datum zouden de E.E.G.-staten aan *Eurorisc* het bedrag van de vordering dienen te voldoen, die dit op haar beurt aan *Eurexim* voldoet. Aldus zouden de staten de last dragen van de oninbare vorderingen en de kosten verbonden aan vermogensbeslag over de duur van recuperatie-acties voor een periode langer dan de bovengenoemde. In een later stadium zal ook de E.E.G.-gemeenschap een rol kunnen spelen, nadat deze zich eigen inkomsten is gaan verwerven, zoals in het E.E.G.-verdrag is voorzien. Tot dat tijdstip zou de lastenverdeling tussen de E.E.G.-staten gebaseerd kunnen zijn op de verdeelsleutel zoals deze is bepaald ten aanzien van de E.I.B.

Om een inzicht te krijgen in het waarschijnlijke bedrijfsresultaat van *Eurorisc*, zou men o.i. dienen uit te gaan van enige realistische schattingen, en wel met name ten aanzien van premiepercentages, rentekosten in verband met financiering van achterstallige vorderingen, en administratie- en recuperatiekosten. Men kan dan berekenen, welk percentage de achterstallige vorderingen ten hoogste mogen belopen van de verzekerde totale som, zonder dat er bedrijfsverliezen optreden. Wij menen te mogen verwachten, dat bedoeld percentage belangrijk hoger ligt dan het percentage achterstallige vorderingen dat tot dusverre bij de bestaande kredietverzekeringsinstellingen is waargenomen.

Kapitalisatie en beheer.

De verdeling van het aandelenkapitaal van *Eurexim* en de daarmee overeenstemmende invloed op het beheer zou moeten berusten op een meerderheidsparticipatie van financiële instellingen, aangezien *Eurexim* als een bancabel instituut moet worden gezien. De particuliere bankwereld zou hierin, tezamen met de Europese Investerings Bank, de hoofdrol moeten spelen, zonder dat nochtans een van deze twee participanten een meerderheidsinvloed zou verwerven. Voorts zouden minderheidsaandelen moeten worden toegekend aan de nationale exportfinancieringsmaatschappijen en aan industriële ondernemingen die voor export produceren, en

voor eventuele geïnteresseerden uit handel en landbouw.

Om de gedachten te bepalen, zou het kapitaal voorshands kunnen worden gesteld op \$100 mln.; daarnaast zal een ruim beroep kunnen worden gedaan op leningen, temeer daar het

risico naar Eurorisc wordt afgewenteld. Het belang zal het beste volgens de E.I.B.-sleutel over de zes landen kunnen worden verdeeld; men zou zich kunnen indenken, dat tot dit doel nationale holdingcompanies Eurexim-aandelen verwerken.

Bij *Eurorisc* zal men onderscheid moeten maken tussen kapitalisatie en beheer. De reden daarvan is, dat volgens het hier voorgestane stelsel het bedrijfsleven gedurende (ten hoogste) vijf jaar de financieringskosten van achterstallige vorderingen op zich zou nemen en dan ook op een zeer belangrijk aandeel in het beheer aanspraak mag maken. Anderzijds zouden de E.E.G.-staten garant willen blijven voor na vijf jaar nog steeds uitstaande vorderingen, zodat hun risico mede wordt bepaald door het beleid van *Eurorisc*; hieraan ontlene zij vanzelfsprekend recht op een zeer belangrijk aandeel in het beheer.

Uiteraard betekent dit, dat bij de beslissing inzake dekkingstoezeggingen t.b.v. concrete transacties de directie van *Eurorisc* in de praktijk gebonden zal blijken te zijn aan de kwantitatieve limieten en kwalitatieve beoordelingsmaatstaven, welke door de (voor het uiteindelijke risico aansprakelijke) E.E.G.-staten worden verbonden aan hun aanvaarding van aansprakelijkheid. Dit is een onvermijdelijk uitvloeisel van de financiële verantwoordelijkheid der betrokken regeringen tegenover de nationale parlementen. O.i. zal de toenemende vervlechting der Europese economieën op zichzelf evenwel moeten leiden tot harmonisering van bedoelde limieten en maatstaven; de op 27 september jl. te Brussel geïnstalleerde E.E.G.-coördinatiegroep op dit gebied geeft trouwens reeds blijk van deze tendentie. In het kader van *Eurorisc* zouden de gouvernementele directieleden echter rechtstreeks worden geconfronteerd met de praktische verzekeringsproblemen; o.i. zou hiervan een sterke invloed tot unificatie uitgaan. Zulk een unificatie behoort naar onze mening inderdaad met energie te worden nagestreefd, omdat deze een onontbeerlijke voorwaarde is voor een slagvaardig Europees kredietbeleid.

Daarnaast zouden minderheispaticipaties moeten worden geplaatst bij de particuliere bankwereld en bij de nationale kredietverzekeringsmaatschappijen; de laatste behoren in *Eurorisc* te worden betrokken met het oog op haar ervaring en kennis van zaken, de

„INTERUNIE“

ZORGT VOOR
EEN AANTREKKELIJKE
RISICOSPREIDING

Vraag Uw bank of
commissionair nadere
gegevens over

„INTERUNIE“

(advertentie)

eerste op grond van de overweging, dat de financiële positie van *Eurexim* mede afhankelijk is van het beleid dat door *Eurorisc* wordt gevoerd.

Conclusie.

Naast hetgeen dienaangaande reeds werd opgemerkt, kunnen nog de volgende merites van dit ontwerp worden vermeld:

1. De faciliteiten op het gebied van risicodekking zullen het mogelijk maken, nieuwe financieringsbronnen aan te boren, ten dienste van de internationale betrekkingen van de Europese gemeenschap.

2. Dit geldt in het bijzonder voor de betrekkingen met de ontwikkelingslanden, die in toenemende mate worden beheerst door de verplichting van de industriestaten, versnelde economische groei in die landen te bevorderen. Aldus kan de Europese bijdrage — en met name die uit particuliere bron — in de mondiale inspanning op dat gebied worden vergroot.

3. Het heeft ongetwijfeld zijn voordelen indien door een opzet als de vorenstaande het bedrijfsleven ter zake van deze materie mede het beleid bepaalt en mede verantwoordelijkheid draagt.

4. In de huidige nationale stelsels van kredietverzekering komen de achterstallige vorderingen voor een belangrijk deel dadelijk na de vervaldag (resp. afloop wachtermijn) ten laste van de resp. overheden. Het voordeel van de boven geschetste opzet is, dat eerst na de voorgestelde financieringsperiode van maximaal vijf jaar de *alsdan* nog niet gerecupereerde vorderingen ten laste van de overheden der E.E.G.-staten komen.

5. Door *Eurorisc* met de E.E.G.-staten te creëren, zal deze instelling van alle faciliteiten en pressiemiddelen gebruik kunnen maken, waarover de E.E.G.-staten individueel en gezamenlijk beschikken. Aldus wordt een sterke Europese crediteurspositie gecreëerd.

6. Als centrale herverzekeringinstelling der E.E.G.-landen kan *Eurorisc* bijdragen tot een vermindering van de concurrentie tussen die landen op het gebied van (verzekerbare) krediettermijnen.

Op grond van het voorgaande is het niet alleen gewenst, doch lijkt het ook economisch verantwoord, op E.E.G.-niveau een financierings- en een garantie-instelling te creëren; in het bijzonder ten bate van het economisch verkeer met ontwikkelingslanden, waarin het bedrijfsleven medeverantwoordelijkheid en medezegenschap heeft.

Uiteraard zou een ontwerp als hiervoor in grote lijnen is geschetst, niet aanstonds kunnen worden verwezenlijkt. Daartoe is immers een intensieve medewerking nodig zowel van de zijde der betrokken overheidsinstanties als van ondernemingen en organisaties uit het bedrijfsleven, waarbij een groot aantal praktische problemen zal moeten worden opgelost. Een pragmatische aanpak van de hier besproken problemen — zoals ook wordt beoogd door de reeds genoemde coördinatiecommissie in Brussel — is daarom geboden. Doch zulk een pragmatische benadering is alleen dan doeltreffend, indien zij plaatsvindt volgens een bestek dat op een duidelijk bepaald einddoel is gericht.

Eindhoven.

Dr. J. C. RAMAER.
Mr. H. DE VRIES.

Blijf bij — Lees „E.S.B.“!

Met behulp van de jaarstukken over 1958 wordt gepoogd een vergelijking te maken tussen de opbrengsten en kosten van de gemeentelijke vervoersbedrijven van Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Allereerst wordt de methodiek van deze verslaggeving aan een kritische beschouwing onderworpen. Hierna worden de opbrengsten behandeld, waaruit blijkt dat de Rotterdamse tram- en busbedrijven per wagen-, resp. buskilometer de beste resultaten behaalden. De analyse van de kosten toont o.a. aan dat Amsterdam en Den Haag resp. de meest en de minst omvangrijke personeelsbezetting, gecorrigeerd naar de verschillen in gereden kilometers, hebben. De jaarlijkse wagenkilometer-prestaties per tramrijtuig en per bus zijn in Rotterdam het grootst. Samenvattend worden de verschillen tussen de drie steden als volgt gekarakteriseerd: Amsterdam heeft de hoogste kosten en het grootste verlies; Rotterdam heeft de hoogste opbrengsten en het kleinste verlies en Den Haag heeft de laagste kosten en de laagste opbrengsten.

Bedrijfsvergelijking gemeentelijke vervoersbedrijven

Inleiding.

Aan de hand van de jaarstukken over 1958 willen wij pogen een vergelijking te maken tussen vervoersopbrengsten en -kosten van de gemeentelijke vervoersbedrijven te Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Vooraf willen wij de waarschuwing uitspreken, dat bij het trekken van conclusies uit de geconstateerde verschillen in opbrengsten- en kostenstructuur grote voorzichtigheid moet worden betracht. Hebben de drie genoemde gemeenten weliswaar een groot aantal voor een vervoersbedrijf relevante punten van overeenstemming — een vergelijking wäre anders zinloos — er zijn echter ook verschillpunten, waarvan het effect in dit artikel niet nader zal worden gekwantificeerd. Men doet er dan ook goed aan, geconstateerde verschillen niet als het werpen van blaam op de doeltreffendheid van het beleid van het betrokken vervoersbedrijf te beschouwen, maar als een aanknopingspunt voor verder onderzoek.

Voor zover de onderstaande beschouwing op slechts één categorie vervoermiddelen van toepassing is, is zulks in de „kopjes” tot uitdrukking gebracht.

Verslaggeving.

Alvorens tot een vergelijking van het gepubliceerde cijfermateriaal over te gaan willen wij eerst enige woorden wijden aan die publikaties zelf. Het Amsterdamse verslag bevat enerzijds een enorme massa statistische gegevens, vooral betreffende de enorme massa vervoersomvang en -opbrengsten, maar geeft anderzijds geen duidelijke bespreking van het cijfermateriaal, zodat de buitenstaander zich moeilijk een inzicht kan verweven. Het lijkt aanbevelenswaardig minder cijfers te geven en de genoemde cijfers op een duidelijk aansprekende wijze van commentaar te voorzien. Voorts valt de voortreffelijke typografische verzorging van het Amsterdamse verslag op. Alle waardering voor foto's en omslag.

Het feit, dat de Amsterdamse en Rotterdamse bedrijven wegens hun juridische status van gemeentebedrijf de uit het Wetboek van Koophandel voortvloeiende verplichting, toelichtingen op bepaalde balansposten te geven,

niet kennen, mag toch geen reden vormen daar dan ook maar vanaf te zien. Uitgebreide specificaties op de balans zelf, zoals in het Rotterdamse verslag, kunnen, zoals in de meeste verslagen in het bedrijfsleven ook gebeurt, veelal beter worden overgebracht naar aparte toelichtingsparagrafen. Het verslag van het Haagse bedrijf, dat de N.V.-status heeft, bevat een zgn. „lange accountantsverklaring”. Tegen deze vorm van accountantscertificering bestaat het bezwaar, dat toevoegingen aan een simpele akkoordverklaring bij buitenstaanders de indruk zouden kunnen wekken feitelijk een voorbehoud te behelzen.

Tenslotte nog de opmerking, dat de verslagen vele gegevens bevatten, die naar onze mening voor buitenstaanders — op hen is het verslag toch immers gericht — van geen betekenis zijn. Wij denken hier aan specificaties per lijn (Amsterdam en Den Haag) en aan de specificatie van de wachthuisjes (Rotterdam). Door deze en andere detailgegevens komt het inzicht in de hoofdzaken in het gedrang. Door detailgegevens weg te laten kan wellicht de snelheid en dus de actualiteit van de verslaggeving worden opgevoerd. Resumerend moet worden gesteld, dat de verslagen nog teveel als uitsluitend een verantwoording worden gezien en niet tevens als een middel tot verbetering van „public-relations”, die toch ook voor „public-utilities” van zo grote betekenis zijn.

Opbrengsten trambedrijf.

Bij de bespreking van de opbrengsten gaan wij uit van het onderstaande indexcijfermateriaal, waarbij de Rotterdamse cijfers steeds op 100 zijn gesteld.

TABEL I.

	A'dam	R'dam	Den Haag
1. Opbrengst per wagenkilometer	84	100	79
2. Opbrengst per passagier	113	100	113
3. Bezetting van het vervoersapparaat (passagiers per wagenkilometer)	75	100	64
4. Intensiteit, waarmee het net bereden wordt (wagenkilometers per exploitatiekilometer)	100	100	118

Opvallend is het relatief goede Rotterdamse resultaat, tot uitdrukking komend in de hoge opbrengst per wagenkilometer. Dit is een gevolg van de hoge bezettingsgraad. Het goede resultaat spreekt des te sterker, als men ziet dat de opbrengsten per passagier in Amsterdam en Den Haag ca. 13 pCt. hoger liggen. Voorts rijst de vraag, of er in het Haagse bedrijf een relatie bestaat tussen de lage bezetting en de hoge intensiteit, waarmee het net bereiden wordt. De beantwoording hiervan moet overigens — het is in de inleiding reeds opgemerkt — buiten het kader van dit artikel vallen.

De betekenis van de bezettingsgraad kan geïllustreerd worden met de mededeling, dat een stijging met één punt leidt tot zeer belangrijke opbrengstvermeerdering: voor Amsterdam ca. 3 mln. en voor Den Haag ca. 2 mln.

Opbrengsten busbedrijf.

Bij de bespreking van de opbrengsten van het busbedrijf gaan wij van het onderstaande indexcijfermateriaal uit, daarbij de Rotterdamse cijfers weer op 100 stellend.

TABEL 2.

	A'dam	R'dam	Den Haag
1. Opbrengst per kilometer	95	100	94
2. Opbrengst per passagier	100	100	106
3. Bezetting van het vervoersapparaat (passagiers per buskilometer)	117	100	105
4. Intensiteit, waarmee het net bereiden wordt (buskilometers per exploitatiekilometer)	60	100	115

Allereerst moet worden opgemerkt, dat het passagiersaantal nimmer het „abonnementsvervoer” en het vervoer met afgehuurd materieel omvat. Het Rotterdamse verslag geeft alleen het aantal tegen normale tarieven vervoerde passagiers. De overige cijfers zijn hierbij aangepast.

Ook hier behaalt Rotterdam weer de hoogste opbrengst uitgedrukt per buskilometer. Dit is nu geen gevolg meer van een hogere bezetting in het gewone vervoer; integendeel, deze ligt nu het laagst. Vermoedelijk moet de oorzaak gezocht worden in een hoog niveau van bijzondere vervoersopbrengsten (sight-seeingtours, wederopbouwritten). De gemiddelde vervoersopbrengst van Rotterdam ligt ondanks de „bijzondere tarieven” voor de buitenlijnen niet hoger dan die te Amsterdam en lager dan die in Den Haag.

Opvallend is het verschil in intensiteit, waarmee in Amsterdam en Den Haag het net wordt bereiden. Voorts wijzen wij op het verschil in intensiteit waarmee tram- en busnetten worden bereiden:

Amsterdam 30 pCt. van de intensiteit bij het tramnet
 Rotterdam 50 pCt. van de intensiteit bij het tramnet
 Den Haag 50 pCt. van de intensiteit bij het tramnet.

In hoeverre de verklaring van de onderlinge verschillen gezocht moet worden in de mate, waarin het centrum en de buitenwijken met trams dan wel met bussen wordt bediend, is uit de cijfers niet te beoordelen. Tenslotte vermelden wij als bijzonderheid nog, dat het Rotterdamse autobusnet ook in aangrenzende gemeenten loopt. Dit schept, naar het ons als niet-deskundigen op dit terrein voorkomt, subtiele problemen op het gebied der intergemeentelijke verhoudingen.

Tariefstructuur.

Rotterdam en Den Haag kennen „bijzondere tarieven” (hogere tarieven) voor vervoer naar verafgelegen buitenwijken of andere gemeenten. Amsterdam werkt met uniforme tarieven op alle lijnen, ongeacht de afstand. Vermeldenswaard is het bijzondere (hogere) tarief te Rotterdam voor stadion- en nachtvervoer, dat buiten de normale dienstregeling valt. Hier wordt gebruik gemaakt van de inelasticiteit van de vraag naar deze soort vervoersdiensten. Opvallend is het feit, dat het aandeel in de totale opbrengst van enerzijds coupons en rittenkaarten en anderzijds van „overige tarieven” te Amsterdam veel hoger ligt dan te Den Haag:

TABEL 3.

	A'dam	Den Haag
Opbrengst rittenkaarten en coupons	75 pCt.	90 pCt.
Opbrengst overige tarieven	25 pCt.	10 pCt.

Het is ons niet mogelijk de invloed hiervan op de totale opbrengsten vast te stellen, omdat hiervoor o.a. kennis van de elasticiteit van de vervoersvraag nodig is. Deze kennis ontbreekt ons.

Kosten.

Om de kosten te vergelijken is uitgegaan van de stelling, dat gereden kilometers een aanvaardbare gemeenschappelijke prestatie-eenheid vormen, op basis waarvan de kosten van de drie bedrijven na omrekening vergeleken kunnen worden. Uitgegaan wordt verder van het volgende indexcijfermateriaal, waarbij de Rotterdamse cijfers weer op 100 zijn gesteld.

TABEL 4.

	A'dam	R'dam	Den Haag
Exploitatiekosten per gereden kilometer	95	89	72
Rente en afschrijving per gereden kilometer .	17	11	24
Totale kosten per gereden kilometer	112	100	96

Bij nadere analyse blijken de volgende verschillen.

Personeelssterkte.

Het onderstaand indexcijfermateriaal geeft een beeld van de personeelssterkte, gecorrigeerd voor de verschillen in gereden kilometers. De totale Rotterdamse sterkte is hierbij op 100 gesteld.

TABEL 5.

	A'dam	R'dam	Den Haag
Ambtenaren: Leidinggevend en administratief personeel	17	17	10
Beambten: Rijgend personeel	62	83	59
Technisch personeel	35		20
Totaal personeel	114	100	89

Het verschil tussen de Haagse en de Amsterdamse personeelsbezetting is nog duidelijker indien wij de Amsterdamse cijfers gaan corrigeren op basis van de voor Den Haag geldende normen:

TABEL 6.

	Werkelijk	Na correctie	Vershil
Ambtenaren:			
Leidinggevend en administratief personeel	459	281	178
Beambten:			
rijdend personeel	1.679	1.604	75
technisch personeel	963	563	400
Totaal personeel	3.101	2.448	653

Het ware interessant voor dit grote verschil een verklaring te zoeken, hetgeen overigens — wederom wordt naar de inleiding verwezen — niet op onze weg ligt.

Gemiddelde personeelskosten.

... Berekend op basis van de personeelssterkte op 31 december 1958 liggen de gemiddelde personeelskosten per man in Amsterdam 5 pCt. hoger dan die te Rotterdam, nl. 6.677 tegen 6.344. Bij de Amsterdamse berekening is overigens noodzakelijkerwijs tevens het personeel van de veren betrokken. Wellicht is voor dit bedrijfs onderdeel meer hoger gekwalificeerd personeel nodig. Door de relatief grotere personeelsbezetting en de relatief hogere kosten per man liggen de Amsterdamse personeelskosten ca. 2,6 mln. hoger dan de Rotterdamse.

Elektriciteit.

De onderstaande indexcijfertabel geeft een beeld van het elektriciteitsverbruik en de prijs per kWh, waarbij de Rotterdamse cijfers weer op 100 worden gesteld.

TABEL 7.

	A'dam	R'dam
kWh per wagenkilometer	64	100
prijs per kWh	80	100

Het Amsterdamse bedrijf heeft hier een veel lager kostenniveau dan het Rotterdamse bedrijf: wegens minder verbruik 1,0 mln. en wegens lagere prijs 0,5 mln., zodat het totaal hiervan 1,5 mln. belooft.

Jaarlijkse wagenkilometer-prestatie per rijtuig en per bus.

De onderstaande indexcijfertabel geeft een inzicht in de jaarlijkse wagenkilometer-prestatie per rijtuig, waarbij wederom Rotterdam op 100 is gesteld.

TABEL 8.

	A'dam	R'dam	Den Haag
tramrijtuig	98	100	83
bus	73	100	60

Het relatief hoge Rotterdamse peil valt weer op, vooral bij de bussen.

Afschrijving en rente.

De onderstaande indexcijfers geven een beeld van de afschrijvings- en rentelasten per wagenkilometer, waarbij het Rotterdamse peil op 100 is gesteld.

Amsterdam	155
Rotterdam	100
Den Haag	227

Hoewel op speculatieve basis — nadere gegevens omtrent waarderings- en afschrijvingsregels ontbreken in het Amsterdamse en het Rotterdamse verslag, van welk feit wij in de algemene beschouwing al melding maakten — menen wij, dat het lage Rotterdamse niveau een gevolg is van de grote modernisering van het Rotterdamse wagenpark in het begin van de jaren dertig, waardoor na-oorlogse vervanging pas laat nodig is geweest.

Resultaten.

Om een indruk van de resultaten te krijgen, zijn kosten en opbrengsten per gereden kilometer omgerekend. Het volgende beeld ontstaat dan.

TABEL 9.

Kosten en opbrengsten per gereden km in guldens

	A'dam	R'dam	Den Haag
Kosten per gereden kilometer	1,22	1,09	1,05
Opbrengsten per gereden kilometer	0,80	0,84	0,79
Versil per gereden kilometer	0,42	0,25	0,26
Versil in mln. guldens	9,6	3,2	5,8

Iedere stad heeft twee records:

Amsterdam heeft 1. de hoogste kosten en 2. het grootste verlies;

Rotterdam heeft 1. de hoogste opbrengsten en 2. het kleinste verlies;

Den Haag heeft 1. de laagste kosten en 2. de laagste opbrengsten.

Slot.

Het doel van dit artikel is, een basis te geven voor verdere onderzoekingen en discussies. Deze zullen, zich t.a.v. *Amsterdam* voornamelijk moeten richten op de kosten en wel met name op de personeelskosten. Wat *Den Haag* betreft, zal men zich in hoofdzaak moeten bezighouden met maatregelen, die ertoe kunnen leiden, dat de bezetting van het trambedrijf wordt verbeterd.

Amsterdam.

Drs. A. B. WESTRA.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

Colleges voor afgestudeerden

Evenals vorige jaren organiseert de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit te Groningen ook deze cursus een drietal „colleges voor afgestudeerden” en wel op de donderdagen

2 februari door Prof. Mr. J. H. Beekhuis over „Misbruik van omstandigheden”

16 februari door Prof. Mr. B. V. A. Röling over „Internationale bescherming van mensenrechten”

2 maart 1961 door Prof. Mr. J. L. H. Cluysenaer over „De overeenkomst bij ongelijkwaardigheid van partijen”.

De colleges worden gehouden in het Academiegebouw — aanvang telkens om 8 uur — en zijn kosteloos toegankelijk voor alle afgestudeerde juristen, notarissen en andere belangstellenden.

De Ziekenfondsraad heeft bij meerderheid van stemmen geadviseerd de premie der verplichte ziekenfondsverzekering voor 1961 vast te stellen op 5,1 pCt. Een minderheid meende dat met 5,0 pCt. zou kunnen worden volstaan. De S.-E.R., i.c. de commissie-Suurhoff, meende dat het percentage van vorig jaar, t.w. 4,8 pCt., kon worden gehandhaafd of dat het, bij uitbreiding van de verstrekkingen met een bijdrage in de kosten van verpleging in verpleegtehuizen, op 4,9 pCt. zou kunnen worden gesteld, dit laatste evenwel eerst van het moment van uitbreiding der verstrekkingen af. Hoe de Minister over de verschilpunten in de twee adviezen heeft geoordeeld, is niet volledig naar buiten gebleken; hij heeft de premie voor 1961 vastgesteld op 4,9 pCt. Hoe het er met de premie der vrijwillige verzekering in 1961 zal voorstaan, is thans nog niet volledig bekend. Volgens een voorlopige mededeling zal de premie voor de bejaardenverzekering voor 1961 worden verhoogd van f. 0,92 en f. 1,84 tot f. 0,97 en f. 1,94 per persoon of echtpaar per week.

Premieverhoging verplichte ziekenfonds- verzekering

Bovenstaande titel is dezelfde als die van een artikel in het nummer van 10 februari 1960 van „E.-S.B.". Toen heeft schrijver dezes het besluit van de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid van 12 december 1959 besproken, waarbij de premie der verplichte ziekenfondsverzekering voor het jaar 1960 is gesteld op 4,8 pCt. van de premieplichtige ongevallen (voor 1959 was het percentage 4,5). Nu zijn wij ongeveer een jaar verder en heeft de Minister, bij besluit van 16 december 1960, de premie voor 1961 op 4,9 pCt. gesteld. De stijgende lijn is dus doorgetrokken, zij het dat de verhoging van 1960 op 1961 belangrijk kleiner is dan die van 1959 op 1960.

Wat er aan de jongste beslissing van de Minister is voorafgegaan, heeft men in de pers kunnen lezen, hoewel de verspreide en soms tegenstrijdige berichten geen helder beeld vermochten te geven.

De Ziekenfondsraad, het speciale adviesorgaan van de Minister voor deze aangelegenheid, heeft wederom een stijging van kosten in allerlei sectoren van de uitgaven der ziekenfondsen moeten rammen. Hij heeft ook wederom zijn goedkeuring gehecht aan verhogingen der honoraria van artsen, apothekers, tandartsen en vroedvrouwen, hetgeen in een tijd van stijgende lonen niet verwonderlijk is. Hij heeft de Minister geadviseerd een zeer noodzakelijke maar vrij kostbare uitbreiding te geven aan de verstrekkingen, nl. met een bijdrage in de kosten van verpleging in verpleegtehuizen. Hij heeft met toenemende zorg gekeken naar de slinkende reserve in de centrale kas. Wel mocht men de premie-opbrengst over 1961 ook zonder verhoging van het percentage belangrijk hoger rammen dan over 1960, wegens de te verwachten loonstijging, maar dat leverde toch niet voldoende compensatie op voor de toeneming der kosten. Zo peinzende en piekerend kwam de Ziekenfondsraad bij meerderheid van stemmen tot het advies om de premie te verhogen tot 5,1 pCt. Een minderheid, bestaande uit de vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, meende dat met een verhoging tot 5,0 pCt. zou kunnen worden volstaan.

Dit laatste feit deed al vermoeden, dat de S.-E.R., wiens oordeel de Minister na ontvangst van het advies

van de Ziekenfondsraad pleegt in te winnen, een lager percentage voldoende zou achten. De S.-E.R. delegeerde zijn taak in deze materie ditmaal aan een reeds bestaande commissie, onder voorzitterschap van oud-Minister Suurhoff, welke op verzoek van de huidige Minister een onderzoek doet naar de economische aspecten van de verplichte ziekenfondsverzekering. Deze commissie achtte zelfs een verhoging tot 5 pCt. niet nodig; zij meende dat het percentage van 4,8 kon worden gehandhaafd of dat het, bij uitbreiding van de verstrekkingen met een bijdrage in de kosten van verpleging in verpleegtehuizen, op 4,9 zou kunnen worden gesteld, dit laatste evenwel eerst van het moment van uitbreiding der verstrekkingen af.

De commissie-Suurhoff heeft bij het bepalen van haar oordeel de raming van uitgaven van de Ziekenfondsraad als een gegeven grootheid aanvaard, dit in afwachting van de resultaten van haar studie. In de prognose betreffende de uitgaven lag dus geen oorzaak van het uiteenlopen der adviezen. Slechts was er het verschil, dat de Ziekenfondsraad wel en de S.-E.R.-commissie geen rekening moesten houden met een verhoging der honoraria van huisartsen, waarover ten tijde van het uitbrengen der adviezen nog geen zekerheid bestond. (Intussen is die zekerheid wel verkregen). De S.-E.R.-commissie noemde in dit verband een bedrag van f. 4 mln.; nader is gebleken, dat het hier ging om f. 4,5 mln., waarboven nog kwamen verhogingen voor verloskundige en farmaceutische hulp, verleend door huisartsen, tot een gezamenlijk bedrag van f. 0,8 mln. Verhogingen van andere honoraria, tot een totaalbedrag van f. 5,2 mln., hadden reeds eerder haar beslag gekregen en waren derhalve in de ramingen verwerkt.

Ten aanzien van de raming der inkomsten was er wel enig verschil, zoals ook in vorige jaren het geval is geweest. Het is nu eenmaal in de huidige omstandigheden moeilijk te voorspellen hoe de loonontwikkeling in het volgend jaar zal zijn. De Ziekenfondsraad pleegt zich ten deze te laten leiden door de verwachtingen van het Centraal Planbureau. De S.-E.R.-commissie ging akkoord met de raming van het Centraal Planbureau wat de „auto-

nome loonsverhoging" betreft, doch achtte de raming voor de „differentiële loonsverhoging" te laag. De vraag waar het hierbij om gaat is die betreffende de omvang der loonsverhogingen bij vernieuwingen van c.a.o.'s in 1961.

Een complicerende omstandigheid was nog, dat het Centraal Planbureau, nadat de Ziekenfondsraad zijn advies had uitgebracht, op grond van later verkregen gegevens de loonsstijging over 1960 wat hoger ging ramen. Dit moest in de raming voor 1961 doorwerken en het beïnvloedde bovendien de raming van de grootte der nog aanwezige reserve.

Het heeft weinig zin hier verdere beschouwingen aan de verschillen in de ramingen te wijden; daarvoor zijn zij, in het totale beeld gezien, te klein. Men kan er alleen van zeggen, dat de tijd zal leren wie gelijk heeft gehad. Hoe de Minister over de verschilpunten heeft geoordeeld, is niet volledig naar buiten gebleken. Wel is het percentage van 4,9, waarop de premie is vastgesteld, in het S.-E.R.-advies genoemd, doch de uitbreiding van de verstrekkingen, welke de S.-E.R.-commissie als rechtvaardiging voor de premieverhoging zag, is niet tegelijkertijd gerealiseerd. Op dit punt is het beraad nog niet afgesloten, doch het stond in december 1960 wel vast, dat de uitbreiding niet met ingang van 1 januari 1961 tot stand zou kunnen komen; het zal, als de Regering in positieve zin beslist, op zijn vroegst wel halverwege het jaar worden ¹⁾. Het nauwe verband tussen de twee beslissingen, dat de S.-E.R. had gesuggereerd, heeft de Minister dus niet gelegd. Hierbij moet trouwens worden aangetekend, dat een verhoging van de ziekenfondspremie met ingang van een datum halverwege het jaar technisch wel heel moeilijk zou zijn.

Ook wanneer de uitbreiding der verstrekkingen onverhoopt nog tot een later tijdstip zou moeten worden verschoven, zou de premieverhoging, waartoe de Minister thans heeft besloten, nog niet als bijzonder ruim zijn te beschouwen. Er is een normaal kostenaccres en de „kostendeckende" premie voor 1960 zou al 4,84 pCt. zijn geweest, indien de kosten niet incidenteel enigszins waren gedrukt door de zgn. temporisering van honorariumverhogingen (zie de noot onder de bij dit artikel behorende tabel). Bovendien is in de raming van de Ziekenfondsraad geen post opgenomen voor onvoorziene uitgaven, hoewel er nog verscheidene onzekerheden in de raming der uitgaven schuilen.

In een ander punt van meningsverschil tussen de twee adviserende instanties heeft de Minister duidelijk de opvatting van de S.-E.R.-commissie gevolgd. De Ziekenfondsraad acht een verhoging van de reserve uitermate gewenst. Volgens zijn berekening zou tot dat doel in 1961 een bedrag van f. 10 à 11 mln. beschikbaar komen, indien het premiepercentage op 5,1 zou worden gesteld. De S.-E.R.-commissie acht het gewenst, dat het resultaat van haar onderzoek naar de economische aspecten van de ziekenfondsverzekering wordt afgewacht, alvorens op versterking, c.q. inkrimping der reserve wordt aangestuurd. Blijkens het door het Ministerie uitgegeven persbericht heeft de Minister deze gedachtengang overgenomen.

¹⁾ Wat hier allemaal aan vast zit, kan men lezen in het desbetreffende advies van de Ziekenfondsraad aan de Minister. Schrijver dezes moge hier ook verwijzen naar zijn artikelen in het Sociaal Maandblad Arbeid van november en december 1960.

Had ook de Ziekenfondsraad het element van versterking der reserve buiten beschouwing gelaten, dan waren zijn berekeningen op een percentage van 5 uitgekomen of op 4,9 exclusief uitbreiding der verstrekkingen. Het verschil tussen de beide adviezen blijkt dus, indien men het element der reservevorming uitschakelt, aanzienlijk kleiner te zijn dan men uit de vermelding in de pers van de cijfers 5,1 en 4,8 zou afleiden.

Na alles wat schrijver dezes, over het vraagstuk van de reserve in vorige artikelen heeft medegedeeld ²⁾, kan hij er thans kort over zijn. Naar de raming van de Ziekenfondsraad was er eind 1960 nog rond f. 33 mln. in de centrale kas, het vereveningsfonds. (De afzonderlijke ziekenfondsen hebben, wat de verplichte verzekering betreft, geen reserves).

Een bedrag van f. 33 mln. lijkt nog aanzienlijk en het is in elk geval voldoende om er enkele nog onzekere, maar niet onwaarschijnlijke verhogingen van uitgaven uit te kunnen dekken. Doch tegenover het totaal der uitgaven is het slechts een luttel bedrag; het dekt niet meer dan de uitgaven der verplichte verzekering over ongeveer drie weken. Men kan theoretisch de stelling verdedigen, dat de ziekenfondsverzekering in het geheel geen reserve nodig heeft, omdat de kosten door een jaarlijks te bepalen heffing worden gedekt. Maar dan verwaarloost men toch bepaalde aspecten, o.a. dat van de onvoorziene uitgaven en dat van de behoefte aan kasmiddelen, welke behoefte een gevolg is van het feit, dat een deel der inkomsten min of meer achteraf binnenkomt ³⁾. Doch thans niet meer hierover; het wachten is nu op het advies van de commissie-Suurhoff.

Ook ditmaal is in beschouwingen in de pers en voor de radio weer verband gelegd tussen de verhoging van honoraria en van het premiepercentage. Dit is haast onvermijdelijk, omdat de beslissingen over de beide aangelegenheden meestal ongeveer gelijktijdig vallen. Maar het is toch niet billijk tegenover de medewerkers. Want wat er aan reële verhogingen van honoraria wordt gecontracteerd (kostenbestanddelen dus ter zijde gelaten) gaat globaal en voor een aantal jaren bezien niet uit boven de trend van de stijging der lonen. De Minister heeft in zijn persbericht uitdrukkelijk geconstateerd dat dit ook thans niet het geval is geweest en dat dus de voor 1961 overeengekomen honorariumverhogingen op zichzelf niet tot een verhoging van het premiepercentage zouden hebben geleid. De omstandigheid, dat over de honoraria in de regel wordt beslist op een moment, waarop voor het overige de raming van uitgaven al ongeveer vaststaat, leidt gemakkelijk tot misverstand. De verhoging van honoraria is dan het laatste toevoegsel en dat wil dan tevens zeggen, dat deze verhoging als de directe aanleiding tot premieverhoging verschijnt ⁴⁾. Maar de oorzaken zitten dieper; men moet deze zoeken in de toenemende mogelijkheden tot medische hulpverlening en in het toenemend gebruik van deze mogelijkheden. Ook aan deze aspecten

²⁾ Laatstelijk in het artikel in het nummer van 10 februari 1960 (blz. 132-133). Zie ook het thans afgedrukte staattie.

³⁾ Het bedoelde deel der inkomsten is tegenwoordig echter veel kleiner dan vóór 1959, als gevolg van een wijziging in het inningssysteem. Zie „E.-S.B." van 7 januari 1959.

⁴⁾ Zie hierover ook het reeds aangehaalde artikel in „E.-S.B." van 10 februari 1960, blz. 131-132.

is in vroegere publikaties reeds veel aandacht besteed ⁵⁾. Ter aanvulling zij thans nog vermeld, dat, op grond van de gegevens over een aantal jaren, de gemiddelde stijging in het gebruik, hetwelk van de onderscheidene verstrekkingen wordt gemaakt, op 3 pCt. per jaar wordt geschat.

Het is wel merkwaardig, dat de vaststelling van de premie der ziekenfondsverzekering telkenjare zo veel meer belangstelling dan van de vaststelling van andere premien en percentages. Ten dele is dit te verklaren uit het feit, dat de ziekenfondspremie sinds een aantal jaren een duidelijk stijgende lijn vertoont en dat dus alle belanghebbenden en belangstellenden zich afvragen waar het einde van deze ontwikkeling zal liggen. Wettelijk mag de Minister tot 6 pCt. gaan ⁶⁾ en daar is men dus thans nog een heel stuk van af. Maar wat economisch mogelijk en wenselijk is te achten, is een andere vraag.

Voor een ander deel spruit de belangstelling vermoedelijk voort uit vrees, dat de medewerkers in het huidige ziekenfondsbestel te hoge beloningen in de wacht zullen slepen. Men wijst in dit verband op het feit, dat de Ziekenfondsraad, die de contracten tussen ziekenfondsen en medewerkers moet goedkeuren, niet minder dan 21 (van de 36) leden telt, welke de contracterende partijen vertegenwoordigen.

Hier moet echter tegenover worden gesteld, dat voor besluitvorming in de Ziekenfondsraad een gekwalificeerde meerderheid (twee derde) is voorgeschreven en dat voorts elk besluit van de Ziekenfondsraad — dus ook elk besluit tot goedkeuring van een overeenkomst — door de Kroon, op voordracht van de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid, kan worden vernietigd.

Dit neemt niet weg, dat het zin heeft de procedure

⁵⁾ Behalve naar het reeds genoemde artikel wordt hier verwezen naar de artikelen in „E.-S.B.” van 7 januari en 17 juni 1959. Voorts is thans belangwekkend materiaal te vinden in de bijlagen van het „Kort overzicht van de ontwikkeling van de Nederlandse ziekenfondsverzekering” door Mr. L. V. Ledeboer (Uitgave Ziekenfondsraad, 1960).

⁶⁾ Zie art. 9, lid 2, van het Ziekenfondsenbesluit en art. 19 van het Tweede Uitvoeringsbesluit.

voor regeling der honoraria en daarmee verband houdende voorwaarden kritisch te bezien. Een commissie uit de Ziekenfondsraad heeft hieraan uitvoerige beschouwingen gewijd ⁷⁾, welke thans in een andere commissie nader worden bestudeerd. En voorts is dit één der onderwerpen, waarmee de commissie-Suurhoff zich bezighoudt.

Ook de premien van de vrijwillige verzekering en van de bejaardenverzekering, welke in vaste bedragen worden vastgesteld (dus niet in procenten van de inkomens), moeten uiteraard aan de stijgende kosten worden aangepast.

Hoe het er met de premie der vrijwillige verzekering in 1961 zal voorstaan, is thans nog niet volledig bekend. Deze premie wordt door elk ziekenfonds afzonderlijk vastgesteld en de nodige verhogingen geschieden ook wel op andere tijdstippen dan op 1 januari. Bij de aanvang van 1961 bedraagt het gemiddelde premiebedrag f. 2,49 per betalende verzekerde per week, tegen f. 2,30 een jaar eerder. De laagste en de hoogste bedragen zijn f. 1,95 en f. 3,20.

De premie voor de bejaardenverzekering wordt door de Kroon vastgesteld ⁸⁾. Volgens een voorlopige mededeling zal deze premie voor 1961 worden verhoogd van f. 0,92 en f. 1,84 tot f. 0,97 en f. 1,94 per persoon of echtpaar per week. Ook in deze premie zit een voortdurende stijging, ondanks de sterke subsidiëring, want het Rijk en de kas van de verplichte verzekering zullen elk over 1961 niet minder dan rond f. 34 mln. op de bejaardenverzekering toelagen (exclusief de eventuele kosten voor verpleegtehuizen). Hier ligt dus ook een deel van het probleem van de financiering der ziekenfondsverzekering, een deel dat wat minder de aandacht trekt, maar daarom niet minder moeilijk is.

Amsterdam.

J. DE WIT.

⁷⁾ Rapport betreffende de grondslagen der ziekenfondsverzekering, uitgebracht door de „studiecommissie ziekenfondsverzekering”. Over de verhouding tussen ziekenfondsen en medewerkers handelt hoofdstuk XX van dat rapport.

⁸⁾ Zie over de financiering van de bejaardenverzekering „E.-S.B.” van 17 juni 1959, blz. 482.

BIJLAGE

Enige gegevens betreffende kosten, premiepercentage en omvang reserves der verplichte verzekering

	Kosten per verplicht verzekerde (ziel) a)		Premiepercentage		Stand van de reserve aan het einde van het jaar	
	Totaal	Hierin voor ziekenhuisverpl. + klin. spec. hulp	Werkelijk geheven	Nodig voor sluitende rekening	In miljoenen guldens	In procenten van de kosten van het volgend jaar
1955	56,13	19,83	4	4,5	97	27
1956	59,86	21,61	4,2	4,4	80	22
1957	62,49	22,42	4,2	4,3	76	19
1958	69,15	24,73	4,4	4,6	57	13
1959	72,97	26,91	4,5	4,8	33	7
1960	79,77	29,92	4,8	4,8 b)	33	6
1961	85,32	31,75	4,9	—		

a) Exclusief bijdragen van de verplichte verzekering aan het Praeventiefonds en aan de bejaardenverzekering. Voor 1960 en 1961 ramingen.

b) Dit percentage zou 4,84 zijn geweest, indien niet over 1960 f. 4 mln. was uitgespaard door een vertraagde invoering van honorariumverhogingen (de zgn. temporisering).

Bij de nevenstaande cijfers dienen voor een goed begrip nog twee opmerkingen te worden gemaakt:

1. Vóór 1957 viel een groot deel van de bejaarden onder de verplichte verzekering (met name de zgn. Noodwettrekkers). Daarna gingen de meeste bejaarden over naar de voor hen gecreëerde afzonderlijke bejaardenverzekering. Was dit eerder gebeurd, dan zouden de kostencijfers der verplichte verzekering voor 1955 en 1956 wat lager zijn geweest.

2. Dat het benodigde percentage voor 1956 en 1957 lager was dan voor 1955, is voor een deel te verklaren uit de omstandigheid, dat het loonpeil in deze jaren vrij sterk is gestegen. Weliswaar pleegt een stijging van het loonniveau door een stijging van de uitgaven der ziekenfondsen te worden gevolgd, doch dit gebeurt ten dele met een zekere vertraging.

Surinaamse kanttekeningen

(Vierde kwartaal 1960)

De behandeling van de Begroting voor 1961 genoot een ruimere belangstelling dan die van vorige jaren. Een van de redenen hiertoe was de toon van de Memorie van Antwoord van de Minister van Financiën, die ernstiger was dan die van de eind augustus gepubliceerde Memorie van Toelichting bij de begrotingsindiening. Bij het Antwoord aan de Staten van deze inmiddels aangenomen Begroting geeft de Minister een gedegen overzicht over de algemene financieel-economische ontwikkeling, waarbij de reeds in het Rapport Lieftinck-Goedhart gesignaleerde problemen een belangrijke rol spelen. Aanleiding tot deze ernstige toon is de mededeling in de aanhef van de Memorie, dat sedert het indienen van de Begroting de Minister nadere gegevens heeft, bereikt, omtrent het optreden van een aantal gevaarlijke ontwikkelingstendenties, waardoor een proces van geldontwaarding als regel pleegt te worden ingeleid.

In het kort gaat het hier om: gedurende de eerste tien maanden van 1960 werd door toedoen van de Overheid Sf. 3,9 mln. meer geld in het verkeer gebracht. De omvang van het bankkrediet steeg met Sf. 7,7 mln. ofwel 28 pCt. (Sf. 2 mln. Overheid, ruim Sf. 5 mln. particulier). De totale geldhoeveelheid steeg in die periode met 16,7 pCt. De prijsindex van binnenlandse levensmiddelen steeg tot een nieuw record. In het tempo van uitbreiding der besparingen vond een vertraging plaats, waartegenover een stijging van de consumptie werd geconstateerd. In de bouwsector beginnen zich ernstige spanningen voor te doen. Ondanks de grote Nederlandse kapitaalovermakingen in het kader van het Tienjarenplan vloeiden Sf. 3,4 mln. aan deviezen af. Tenslotte is de budgettaire positie precair. In plaats van een geraamd tekort over 1960 van Sf. 8,3 mln. is de realisatieverwachting thans - Sf. 14,1 mln., waarvan slechts Sf. 3 mln. is gedekt door de uitgifte van schatkistpapier en opbouwcertificaten.

Inderdaad blijkt de in de vorige Kanttekeningen gesignaleerde daling van de rekening-courantsaldi van den Lande slechts een gevolg te zijn van door de Overheid in het verkeer gebracht nieuw geld. Een en ander vond o.a. inmiddels zijn bevestiging in de weekstaten van de Centrale Bank:

	31-12-'59	27-9-'60	27-12-'60
	(in Sf. 1.000)		
Debet:			
Goud	18.334	18.322	23.005
Buitenlandse valuta	17.975	14.689	10.035
Beleggingen	630	1.320	1.596
Diversen	617	815	944
Credit:			
Bankbiljetten in omloop	19.205	20.387	22.008
Binnenlandse r.c.-saldi	10.276	6.343	4.383
Kapitaal + reserves	6.050	6.050	6.050
Buitenlandse r.c.-saldi	49	105	127
Diversen	2.396	2.724	3.452
Balans totaal	37.976	35.609	36.020

Uit het voorgaande is het duidelijk te begrijpen, dat de Minister met klem aandrang op bezuinigingen, meerdere

efficiency bij het overheidsapparaat en in het algemeen ervoor te waken dat geen uitgaventendenties optreden, die een evenwichtige ontwikkeling zouden verstoren. De Staten bleken niet enthousiast voor dit aandraaien van de duimschroeven doch accepteerden tenslotte met algemene stemmen deze Begroting, die een recorduitgavenbedrag van Sf. 81,1 mln. aanwijst.

Naar aanleiding van door de Staten geuite wensen tijdens de behandeling van de Begroting van Economische Zaken werd de contingentering van damesschoenen opgeheven en een vereenvoudiging van de meldingsprocedure bij documentvrije invoer aangekondigd. Ook werd de verplichte branchebeperking voor winkels, in Suriname differentiatie genaamd, opgeheven. Hiermede zag de Kamer van Koophandel en Fabrieken haar bij herhaling geuite wens vervuld.

Evenals in Nederland bleek de volksvertegenwoordiging niet tevreden te zijn over het bestaande beleid inzake de volkswoningbouw. Hier beperkte deze ontevredenheid zich echter tot het uitspreken, tijdens de behandeling van de Begroting van Sociale Zaken en Volksgezondheid, van de uitdrukkelijke wens de volkswoningbouw in 1961 op te voeren.

Eerder in het kwartaal waren reeds de deviezenregelingen inzake het kapitaalverkeer vereenvoudigd en was ter bescherming van de binnenlandse veestapel het invoerrecht op vers vlees belangrijk verlaagd.

Het Algemeen Bureau voor de Statistiek maakte een aanvang met een nieuw budgetonderzoek, waarmee aan een veelvuldig geuit verzoek wordt tegemoetgekomen. In de bestaande reeks steeg het indexcijfer van de prijzen van het levensonderhoud te Paramaribo (3e kw. 1953: 100) in het derde kwartaal 1960 tot een nieuw record: 119. Wederom werd dit in hoofdzaak veroorzaakt door de prijsstijging der binnenlandse voedingsmiddelen (142). Het havenverkeer nam opnieuw toe. Gedurende het eerste halfjaar liepen 802 schepen met 1,77 mln. B.R.T. de havens binnen tegenover 674 met 1,70 mln. B.R.T. in de overeenkomende periode van 1959. Het aandeel onder Pan-Hon-Lib-vlag daalde, waartegenover dat van Nederland steeg en het aantal en de tonnage der Braziliaanse coasters meer dan verdubbelde.

In no. 14 van „Suriname in Cijfers” werd een uitgebreide statistiek gegeven inzake de motorrijtuigen in 1959. Hieruit blijkt, dat sedert 1955 de aantallen personenauto's en bromfietsen vrijwel zijn verdubbeld en dat der trekkers op de openbare weg zelfs is verzesvoudigd. In 1959 waren in gebruik: 7.928 bromfietsen; 3.306 personenauto's; 889 vrachtauto's; 625 motorfietsen; 147 trekkers; 109 autobussen en 101 speciale voertuigen. Bij de personenauto's en autobussen vindt een sterke verschuiving plaats van Amerikaanse naar Europese merken. De verminderde toename van het aantal bromfietsen doet het vermoeden wettigen, dat er een zekere verzadiging van de vraag heeft plaatsgevonden.

De in Nederland bekendgemaakte cijfers van de resultaten in 1958 en 1959 van de Stichting Machinale Landbouw zijn niet rooskleurig. Kort tevoren had Minister Zijlstra bij zijn terugkeer van zijn bezoek aan de Westindische Rijksdelen hierover reeds het een en ander medegedeeld. Bedrijfseconomisch waren zijn uitlatingen zeker gerechtvaardigd, doch politiek hadden zij zeker beter gekozen kunnen worden. Dit persinterview heeft bij vele betrokkenen een onnodige ongerustheid teweeggebracht. De coöperatieve vestiging van Nederlandse boeren in het Wageningengebied is terecht reeds geruime tijd geleden uit de doelstellingen verdwenen. De daaraan verspilde bedragen drukken nog steeds op de rentelast van deze Stichting. De afbrokkeling van de wereldrijtprijs heeft de exploitatieresultaten nadelig beïnvloed, doch onafhankelijk daarvan wordt dezerzijds nog steeds aangenomen dat bij een optimale bedrijfs grootte een rendabele exploitatie op de lange duur mogelijk is. Dit geldt eveneens voor een rationeel opgezette bananencultuur, waarbij het in verband met de afzetmarkt van belang is, welke variëteit zich zal blijken te lenen voor een modern opgezet bedrijf in Suriname.

Inzake de buitenlandse handel in rijst en padi werd een nieuwe regeling ingevoerd met terugwerkende kracht tot 1 september. Deze regeling heeft een meer permanent karakter dan de voorgaande. Hoewel het stelsel van „erkende rijstexporteurs” blijft gehandhaafd, hebben de rijsthandelaars thans, behalve inzake de kwaliteitseisen, een ruimere armsglag.

De bauxietexport nam ten opzichte van 1959 enigszins toe, waarbij het aandeel van de Billiton Mij. opnieuw steeg.

Export van bauxiet in mln. ton.

	1959	1960
Suralco (Alcoa)	2,71	2,52
Billiton Mij.	0,68	1,11
Totaal	3,39	3,63

De Billiton Mij. verwierf een exploratieconcessie voor tin en enkele andere mineralen van 20.000 ha in Zuid-Suriname. Aan de beneden-Marowijne heeft een particuliere concessionaris een aanvang gemaakt met de exploitatie van een steengroeve.

De Eerste Nederlandse-groep sloot inzake levensverzekeringen een samenwerkingsovereenkomst met de Surinaamse schadeverzekeringsmaatschappij „De Nationale”. Onder de naam ENNA zullen beide maatschappijen een gemeenschappelijk bedrijf oprichten.

Een handelsmissie uit de Nederlandse Antillen bezocht het land ten tijde van de Jaarbeurs. Mede door de aanwezigheid van een Trinidees en een Nederlands technisch paviljoen had deze beurs een meer internationaal karakter dan in de voorgaande jaren. Het aantal buitenlandse bezoekers was eveneens groter. Intussen werd in de Staten de wens uitgesproken, de beurs in het vervolg tweëjaarlijks te houden teneinde een betere concentratie te kunnen verkrijgen.

De K.N.S.M. heeft haar Surinamedienst thans uitgebreid tot een vaste wekelijkse verscheping uit Nederland, eenmaal per vier weken met een passagierschip met vrachtaccommodatie en in de drie weken daartussen iedere week een vrachtschip.

Uit Nederland kwam het bericht, dat de E.S.W.I.N. is geliquideerd. Deze Economische Stichting West-Indië-Nederland heeft nuttig werk verricht, doch later opgerichte lichamen hadden dit kwartaal sloten de dagbladen „Het Nieuws” en „De Nieuwe Tijd” hun poorten. Hiermede is het aantal dagbladen tot vier gedaald.

Ter activering van het rechtstreeks contact met het buitenland werd aan het Ministerie van Algemene Zaken een Afdeling Buitenlandse Betrekkingen toegevoegd. Binnen het bestaande Statuut zal deze Afdeling binnen Koninkrijksverband meer rechtstreekse contacten met nabuurlanden entameren.

In navolging van vele andere landen besloot de Regering in verband met de ongunstig uitvallende feestdagen een extra vrije dag aan het overheidspersoneel te geven, en wel op 2 januari, tevens Chinese Nieuwjaar. De late bekendmaking veroorzaakte eenige verwarring bij de particuliere bedrijven, temeer, waar de Kamer van Koophandel adviseerde, zich bij het regeringsvoorbeeld aan te sluiten en de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven een tegengesteld advies gaf.

Verwachtingen voor 1961.

Gewoontegetrouw publiceerde het dagblad Suriname in haar Oudejaarsnummer de beschouwingen van een aantal leidende figuren uit het economisch leven. De Centrale Bank vreest, dat de Surinaamse volkshuishouding in 1961 de grens van het financieel-monetaire zal overschrijden en dringt daarom aan op een geëigend overheidsmaatregelen en temporisering van het Tienjarenplan. De Kamer van Koophandel constateert, dat het land nog steeds zeer afhankelijk is van de wereldeconomie, en dringt aan op snellere industrialisatie teneinde een eventuele terugslag van de onzekere ontwikkeling in de Verenigde Staten te kunnen neutraliseren. Hierop aansluitend worden enige wensen opgesomd, en wel verbetering van de haven, uitbreiding der investeringsfaciliteiten, verbetering van de distributie van agrarische producten, verlaging van haventarieven en intensivering van het contact met het buitenland.

De Vereniging Surinaams Bedrijfsleven klaagt over de traagheid van publikatie van statistische gegevens, waardoor een tijdig inzicht niet mogelijk is. In verband met de financiële en monetaire spanningen wordt gewaarschuwd tegen overbestedingen. Suralco is tevreden over de vorderingen van het Brokopondo-project. De bauxietproductie liep echter opnieuw terug (1958: 20 pCt; 1959: 6 pCt.). In verband met de Amerikaanse „stock-pilings”-politiek is men voor de naaste toekomst niet erg optimistisch. De Billiton Mij. daarentegen had in 1960 een topjaar en verwacht voor 1961 een produktieverhoging. De juist verkregen exploratieconcessie voor tin, niobium, tantalium, ethium en beryllium zal een uitbreiding van de bedrijvigheid kunnen betekenen. Bruynzeel kon het verlies van haar belangrijke markt op Cuba in andere exportgebieden goedmaken en verwacht een verdere toename van de produktie, zowel van triplex als van spaanplaten. De capaciteit zal in 1961 belangrijk worden uitgebreid.

Uit al deze bijdragen spreekt een gevoel van onzekerheid aangaande de naaste toekomst. De economische wereldsituatie in aanmerking nemend is dit niet te verwonderen, vooral niet waar in- en uitvoer een belangrijk aandeel hebben in het consumptie- en produktiepakket.

Paramaribo, januari 1961. G. C. A. MULDER, B. Sc., D. Ps.

BOEKBESPREKINGEN

W. K. Bräuers: *Handboek voor internationale prognose en planning*. Een leidraad voor de economische prognose bij de Westeuropese integratie. Uitgeverij. N.V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen 1960, 94 blz., B.fr. 125.

W. K. Brauers: *Economische planning bij regionaal-internationale ordening*. Een probleem in de Westeuropese economische integratie. Verhandelingen K.V.H.U. Uitgeverij. N.V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen 1960, 87 blz.

Deze beide publikaties bestrijken ongeveer dezelfde materie. De auteur streeft ernaar, de ervaringen die vooral na de laatste oorlog zijn opgedaan met de nationale economische planning, te bezien in hun toepasbaarheid voor de internationale economische politiek. Daarbij is het eerstgenoemde boekje het meest pretentief, wat al uit de titel blijkt. De hierin gebruikte term „handboek” wekt veel te grote verwachtingen. Er worden vele onderwerpen ter sprake gebracht, die meest uiterst vluchtig worden aangeraakt. De schrijver haast zich van onderwerp naar onderwerp, als werd hij voortgedreven door een onzichtbare hand. Het resultaat is iets dat voor de ingewijde geen nieuws brengt en voor de leek veelal weinig verduidelijking bevat.

Begonnen wordt met een hoofdstuk over internationale standaardisatie van nationale boekhoudingen, waarvan de inleiding niet vrij is van oppervlakkigheden en onnauwkeurigheden. Zo wordt op blz. 11 vermeld dat de nationale rekeningen worden opgesteld volgens het principe van de dubbele boekhouding, waarbij echter het ideaal is een drievoudige registratie, en wel vanuit het produktie-, inkomens- en bestedingsaspect. Hier worden onderscheidingen met elkaar in verband gebracht, die niets met elkaar te maken hebben. De dubbele boekhouding is immers een registratie vanuit het exploitatie- en bezitsaspect. Uit het gezichtspunt der dubbele boekhouding vallen zowel produktie, inkomens als bestedingen in de exploitatiesfeer.

Op blz. 12 wordt de rekening van het nationaal produkt en de nationale uitgaven als een sectorrekening naast de andere sectorrekeningen gesteld.

Achter de nationale boekhouding ligt volgens de schrijver een econometrisch model. Dit zal in vele gevallen wel zo zijn, maar wat hij hier onder een econometrisch model verstaat, is niet de gangbare opvatting. Dit blijkt uit de verwijzing naar een appendix van dit hoofdstuk, waar als econometrisch model wordt gepresenteerd een overzicht van de balansvergelijkingen die in de nationale boekhouding in rekeningvorm worden weergegeven. Dat dit in strijd is met het algemeen gangbare spraakgebruik op dit gebied is nog niet zo erg. Wel is het zeer verwarrend dat de auteur in het verdere gedeelte (bijv. blz. 80) wel de term econometrisch model in de gebruikelijke betekenis hanteert, nl. als het geheel van alle equaties dat de samenhang aangeeft tussen de meetbare economische grootheden van een gegeven macro-economische huishouding. De verwarring wordt trouwens van meet af aan geïntroduceerd waar hij (op blz. 9) het aldus gedefinieerde econometrische model gelijk stelt met de nationale boekhouding. Ongelukkig is ook dat eveneens op blz. 9 van aprioristisch model wordt gesproken waar voorspellingsmodel wordt

bedoeld. De term aprioristisch wordt immers reeds algemeen gebruikt om niet aan de waarneming ontleende cijfermatige coëfficiënten aan te duiden.

Het voornaamste deel van dit hoofdstuk bestaat uit een verdienstelijke uiteenzetting van de moeilijkheden die rijzen bij internationale vergelijkingen van produktie en consumptie. Alleen verliest de auteur zich aan het eind in een duister betoog over de vaststelling van Europese gewichten.

Het volgende hoofdstuk, over economische budgettering, is het beste geslaagd en geeft een kritische bespreking van de ervaringen die zijn opgedaan met nationale economische prognoses.

Er volgen dan twee hoofdstukken over geldstromen en betalingsbalansen die geen goed en geen kwaad doen, of het moest zijn dat op blz. 49 gesproken wordt van „tussen de sectoren onderling” waar „binnen de sectoren” wordt bedoeld.

Daarna wordt de fysieke planning behandeld, waarvan met name de uit de Russische planning bekende materiaalbalansen. Er wordt verzuimd, het verband met de „input-output”-methode aan te geven, die in een later hoofdstuk geheel los daarvan wordt besproken. Tussen beide in wordt nog aandacht gewijd aan de regressie-analyse. In het hoofdstuk over de „input-output”-tabellen wordt tevens in 1½ bladzijde de lineaire programmering ten tonele gevoerd. De schrijver acht het namelijk nuttig, „even de techniek van de lineaire programmering uiteen te zetten” (blz. 82). Waaruit bestaat deze techniek? Uit twee wiskundige formules, waarvan er één geheel onverklaard blijft. Dit is symptomatisch voor het hele boekje.

Haasten wij ons daarom naar de tweede publikatie, die in ieder geval dit vóór heeft dat de titel bescheidener is. Dit boekje is klaarblijkelijk meer bedoeld voor algemene belangstellenden. Voor zover het over planning handelt, betreft dit vooral de Russische vorm. Verder wordt nagegaan wat de Europese verdragen inhouden aan voorwaarden en mogelijkheden t.a.v. planmatige politiek.

Wat het meer biedt dan het andere boekje is een uiteenzetting over de welvaarts-equaties van Lerner, waaraan de verschillende bestaande systemen van economische politiek worden getoetst. Dit is een nuttige wijze van behandeling, die echter heel summier moest blijven omdat de „welfare economics” van Lerner niet zo maar in het voorbijgaan kon worden duidelijk gemaakt. Hier wreekt zich dus weer — zij het in mindere mate — de neiging van de schrijver om heel veel overhoop te halen, maar het niet weer netjes op te ruimen, i.c. te ordenen in een duidelijk en samenhangend geheel van gedachten.

Hij is zeer belezen en kent de zaken waarover hij schrijft ook van binnen uit. Het moet hem daarom mogelijk zijn, als hij er rustig voor gaat zitten, zijn kennis in een beter uitgebalanceerde vorm weer te geven.

's-Gravenhage.

F. HARTOG.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

De post „Saldo's luidende in buitenlandse geldsoorten” is in de 16 januari eindigende weekstaatperiode met ruim f. 214 mln. verminderd. De Staat, die de laatste tijd een valutareserve had gevormd, blijkt deze, zoals was te ver-

hier uw NAAM

... maar dan
in de nieuwe
Philips
suspensie-
lichtbuizen!

Philips suspensie-lichtbuizen zijn gefabriceerd volgens een nieuwe methode, waardoor helderheid, kleurwerking en egaliteit het effect van uw lichtreclame vergroten.

Nieuw ook is de keuze van fluorescentiepoeders en de voorzieningen in glassamenstelling en elektroden. Hierdoor grotere bedrijfszekerheid onder alle omstandigheden. Deze Philips lichtbuizen voor reclame en lichtarchitectuur zijn heel anders en véél beter dan gewone neonbuizen.

PHILIPS NEON, AMSTERDAM

Tolstraat 129, tel. (020) 73 23 45

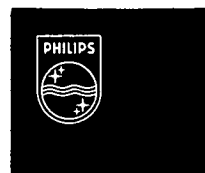
Verzorgt ook UW licht-reclame van ontwerp tot en met plaatsing. Geïllustreerde brochure kunt u aanvragen bij postbus 5142 Amsterdam.

Uw naam, merk, slagzin of embleem in Philips suspensie-lichtbuizen betekent:

- * maximale attentiewaarde voor helderheid en blijvend-brilljante kleuren.
- * keuze uit 24 lichtkleuren
- * maximaal rendement door blijvende egaliteit en bedrijfszekerheid
- * maximaal dageffect door verantwoord ontwerp.

PHILIPS NEON

VOOR LICHTRECLAME EN LICHTARCHITECTUUR

wachten, thans te hebben gebruikt voor aflossing van buitenlandse schuld. Een mededeling van het Ministerie van Financiën heeft aan het licht gebracht, dat het hier om een normale aflossing op de vervaldag op het door Duitsland aan ons land verleende krediet ter gelegenheid van de liquidatie van de E.B.U. van DM 130,4 mln. ging, doch tevens om een aflossing van DM 97,8 mln. van het restant van deze schuld, die eerst in januari 1962 zou vervallen. Monetair betekent de transactie, dat het deflationaire effect, dat destijds met het uit het binnenlands verkeer nemen der gulden is gepaard gegaan, thans is bestendig. Dat de Minister in de huidige omstandigheden van overschotten op de betalingsbalans en ruimte op geld- en kapitaalmarkt ook in de vorm van vervroegde aflossing contractiepolitiek bedrijft is begrijpelijk. Ook in vroeger jaren heeft dit enkele malen plaats gehad. Of Duitsland nu zo gesteld is op versterkte toevloed van deviezen kan men met recht betwijfelen.

Ook De Nederlandsche Bank heeft bijgedragen tot teugeling van de liquiditeitsovervloed. Met ingang van 23 januari is het kaspercentage van 8 op 9 pCt. verhoogd, waarbij naar schatting ca. f. 60 à f. 70 mln. van de kasgelden der banken wordt gebonden. De afwikkeling van de eind vorig jaar afgesloten transacties met beding van wederinkoop, dus de terugkoop door de banken van eertijds aan de Centrale Bank verkocht papier, heeft eveneens de liquiditeit van het bankwezen aangetast. Een ander heeft de overvloed aan liquiditeiten wel verminderd, doch geen marktverkrapping medegebracht. De binnen enkele dagen plaatsvindende periodieke uitkering van het Rijk aan de gemeenten, zal, tijdelijk getemperd door de ultimo-uitzetting der bankpapiercirculatie, de markt wederom verruimen.

Kapitaalmarkt.

Met het ophalen van het gordijn, dat de meer exacte bedrijfsresultaten over 1960 grotendeels aan ons oog onttrekt, is een begin gemaakt. De eerste jaarverslagen zijn van de pers gerold. Ofschoon voor de beurs netto-winst en dividend aan invloed hebben verloren, blijft de betekenis voor de aandeelhouder, die zich tegenover zichzelf het aanhouden van de desbetreffende fondsen wil verantwoorden, van grote betekenis. Tussentijdse mededelingen hebben echter in vele gevallen het verrassende element zo niet weggenomen, dan toch verzwakt. Wat dit laatste betreft weten wij nu, dat A.K.U.'s netto-winst met 10 pCt. tot f. 39,2 mln. steeg.

Op het front der samenwerking tussen bedrijven moet melding worden gemaakt van het bod van American Machine & Foundry op Bakoven de Boer. Internatio doet het bod op Albert's Houthandel gestand.

Op de leningenmarkt heeft een aantal banken de E.G.K.S. een f. 10 mln. grote 5-jarige lening verstrekt. Zwitserland en Luxemburg hebben ieder eveneens gelden ter beschikking gesteld. Internationale lichamen blijken populair. Bepaalde tranches van Wereldbankleningen zijn door Nederlandse instellingen door tussenkomst van banken en met toestemming van De Nederlandsche Bank overgenomen.

De eerste emissie-aankondigingen van het jaar zijn eveneens verschenen. Tricotagefabrieken Modern biedt f. 200.000 aandelen, Mulder's Fabriek van Rollend Materiaal, Boskoop heeft de inschrijving op 5 pCt. 15-jarige in aandelen converteerbare obligaties ten bedrage van

f. 252.000 opengesteld. Met dat al bestaat toch de sterke indruk dat het aanbod van materiaal tegenover de vraag tekort schiet. Het bedrijfsleven blijft kennelijk de expansie grotendeels financieren met eigen, gespaarde middelen.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	29 dec. 1960	H. & L. 1961	13 jan. 1961	20 jan. 1961
Algemeen	395	415 — 391	405	415
Intern. concerns	564	592 — 555	575	592
Industrie	329	346 — 331	340	346
Scheepvaart	176	191 — 177	186	191
Banken	220	228 — 218	224	226
Handel enz.	149	156 — 150	154	155

Bron: A.N.P.—C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.	29 dec. 1960		
Kon. Petroleum	f. 123,10		f. 135 — f. 137,30
Philips G.B.	1.183%		1.123 — 1.140½
Unilever	785		832½ — 864½
Hoogovens, n.r.c.	789		813 — 857½
A.K.U.	486½		502 — 509½
Kon. Ned. Zoutind., n.r.c.	1.035		1.085 — 1.150
Zwanenberg- Organon	870		876 — 892
Rotterd. Droogdok	467		486 — 483
Robeco	f. 237		f. 241 — f. 244,50
Amsterd. Bank	392		393 — 398

New York.			
Dow Jones Industrials	616		634 — 634

Rentestand.			
Langl. staatsobl. a) ...	4,20		4,18 — 4,18
Aand.: internatio- nalen a)	2,80		2,76 —
lokalen a)	3,38		3,45 —
Disconto driemaands schatkistpapier	1,50		1½ — 1½

a) Bron: Veertiendaags beursoverzicht Amsterdamsche Bank.
C. D. JONGMAN.

STATISTIEKEN

PRODUKTIE-INDEXCIJFERS ¹⁾ (1953 = 100) ²⁾

Omchrijving	Jaar-gemiddelden		mei 1960	juni 1960	juli 1960	aug. 1960	sept. 1960	okt. 1960
	1958	1959						
Aantal arbeidsdagen ³⁾ ..	23½	23½	22	23	23½	25	24	23½
Algemene indexcijfers van de nijverheid ⁴⁾ :								
Algemene produktie- index	126	138	162	163	151	151	161	166
Idem, gecorrigeerd voor seizoen en lengte van de maand ⁵⁾			162	159	157	152	155	159
Indexcijfers per bedrijfs- klasse:								
Bouwmaterialen en aar- dewerk	114	122	142	144	136	135	140	134
Chemische nijverheid (excl. aardoliepro- dukten)	136	145	153	154	149	143	156	
Leder- en rubbernijver- heid	120	137	137	140	130	124	158	157
Mijnbouw	110	113	126	121	123	123	126	133
Metaalnijverheid	138	164	211	214	201	199	199	
Papierindustrie	129	144	146	169	134	133	180	171
Textielnijverheid	108	112	115	116	103	122	125	
Gas, elektriciteit en water	141	151	153	147	143	152	161	174
Voedings- en genot- middelenindustrie ..	118	120	137	138	126	128	136	

¹⁾ Bron: C.B.S.

²⁾ De wegingscijfers hebben betrekking op 1949.

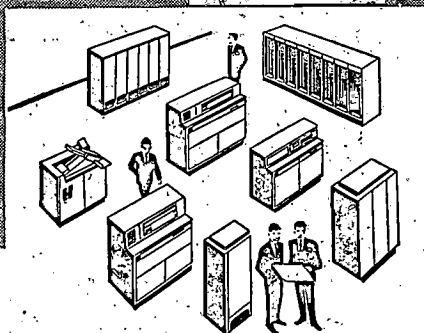
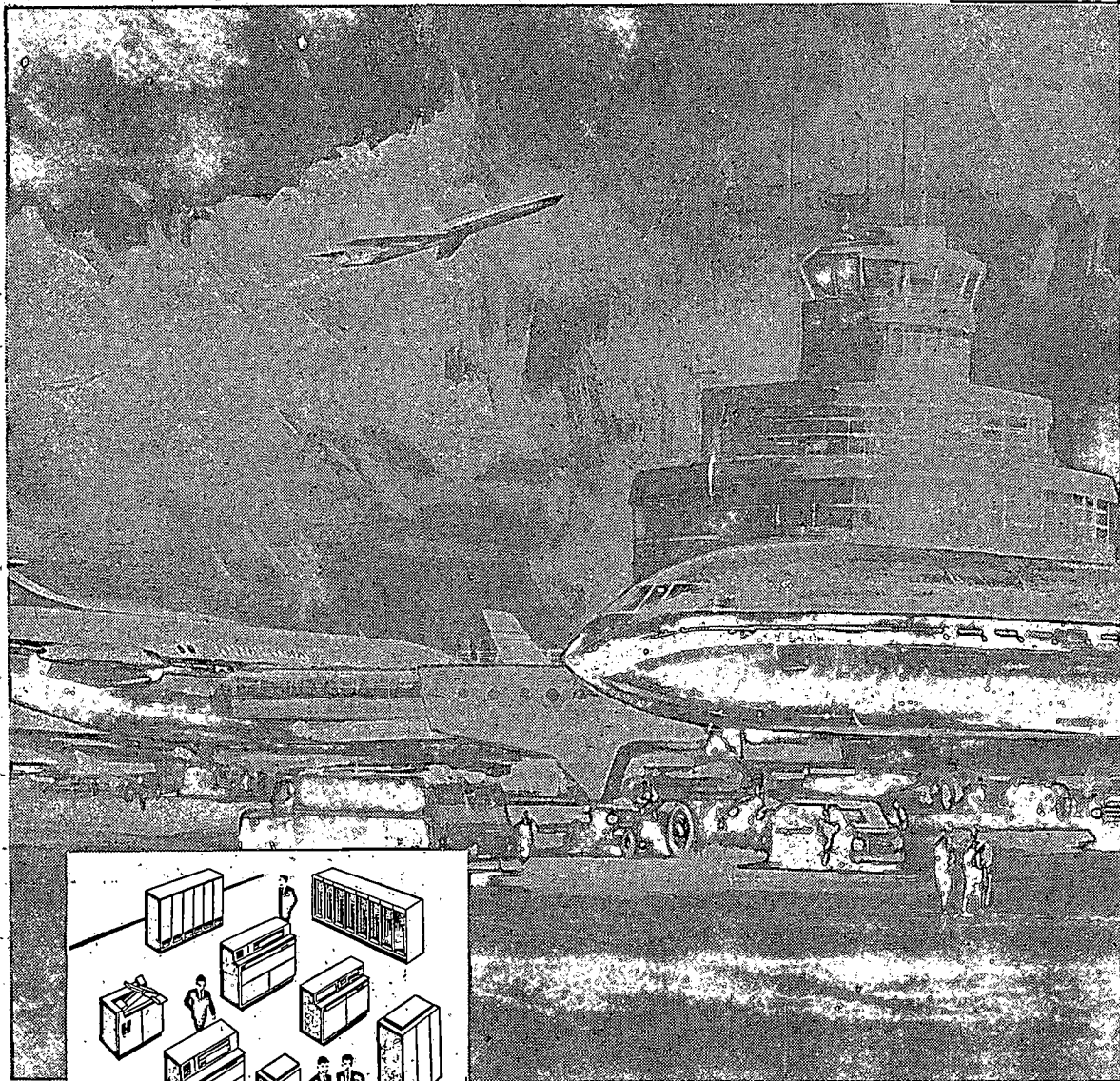
³⁾ Onder arbeidsdagen worden verstaan alle dagen, met uitzondering van de zondagen, nieuwjaarsdag, 2e Paasdag, Hemelvaartsdag, 2e Pinksterdag en de beide Kerstdagen. Zaterdagen zijn als halve dagen geteld.

⁴⁾ Exclusief bouwrijverheid.

⁵⁾ Zie voor de berekeningswijze Statistische en econometrische onderzoeken, 4de kwartaal 1958.

Bull vooraan in 'n nieuwe wereld.

Bull
NEDERLAND

Bull leverde een belangrijk aandeel in de ontwikkeling van de Caravelle.

BULL: óók voor de automatisering van kleine en middelgrote bedrijven! De BULL SERIE 300 maakt klein beginnen mogelijk! De functies: lezen, programmeren, rekenen, afdrucken en ponsen kunnen zonder enige moeite worden uitgebreid. Zo groeit de BULL SERIE 300 met Uw bedrijf; zó kunt U door geleidelijke aanpassing komen tot een integraal informatieverwerkend systeem!

Vliegtuigen landen en vertrekken: een gigantisch verkeersapparaat maakt werelddelen tot buurstaten! Thans reeds is de aardbol de springplank voor een sprong in de ruimte! Gisteren nog science-fiction... nu de wereld van vandaag! Een wereld, waarin het feilloos en snel verwerken van miljoenen gegevens een onmisbare faktor is: een wereld met Bull!

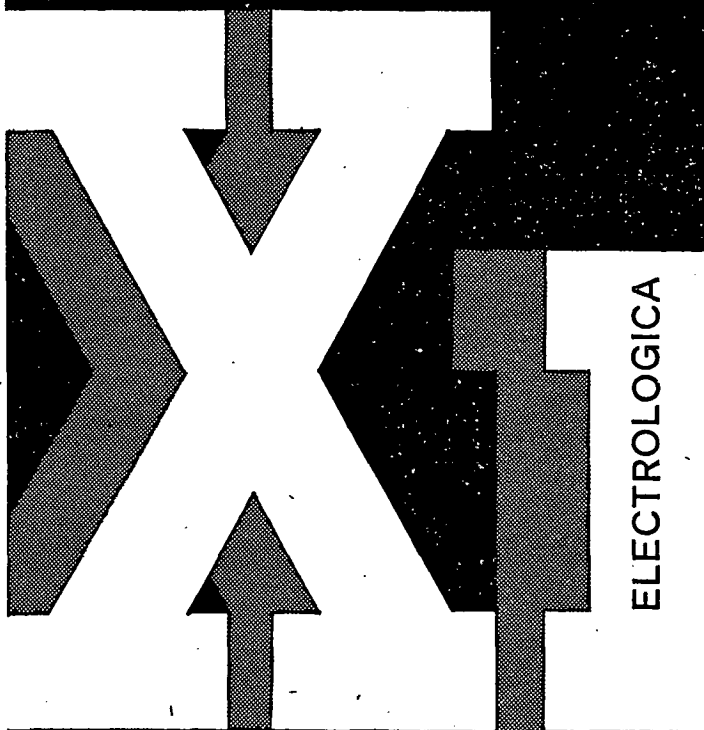
Administratie- en Statistiekmachine Mij., N.V.
Vliegtuigstraat 26, Amsterdam-W. • Tel. (020) 18 65 55

Bull

X1 IN AKTIE: VEELZIJDIGHEID!

Nederland bouwde een computer. Binnen- en buitenland bouwen op deze computer. Voor vele, vele doeleinden. Want deze

X1 is veelzijdig. U ziet dat hieronder 5 maal geïllustreerd.

X1 bij „INTERATOM“ voor berekeningen op het gebied van de atoomphysica - voornamelijk reactorphysica.

X1 bij het „CENTRAALBUREAU VOOR DE STATISTIEK“ voor de gehele statistiek van de in-uit endoorvoer van Nederland.

X1 bij „RUHRKOHLE“ voor verkoopafrekening en statistiek.

X1 bij de „EERSTE NEDERLANDSCHE“ en de „NIEUWE EERSTENEDERLANDSCHE“ voor de gehele administratie en alle actuariële berekeningen.

X1 bij „HOESCH“ voor de gehele bedrijfsadministratie, waarvan de loonafrekening voor tienduizenden werknemers een voornaam gedeelte vormt.

Dit zijn slechts enkele voorbeelden. Vele andere dan bovengenoemde toepassingen zijn al gerealiseerd - op weér andere wijze zal de veelzijdigheid van de X1 tot zijn recht komen, als alle installaties, die nu door bedrijven, rekencentra en universiteiten besteld, ook geplaatst zijn. Vanzelfsprekend kunt u de meest uitvoerige inlichtingen verkrijgen over de X1.

ELECTROLOGICA

Paleisstraat 9 DEN HAAG

Efficiency

bespoedigt uw contacten met gegadigden.

Indien uw telefoonnummer in uw annonce moet

worden opgenomen, vermeld dan tevens het **NETNUMMER**

Het nog al maar snel toemen van het aantal abonnees van het weekblad

wijst er wel op hoezeer dit beleggingsadvies-orgaan, dat specifiek de belangen van de particuliere belegger behartigt, in een behoefte voorziet.

Te verwonderen behoeft dit eigenlijk niet, want Bel-Bel tracht volledig objectief te zijn; het is in begrijpelijke taal geschreven en zeer overzichtelijk van indeling.

Vraagt toezending van gratis proefnummer.

★

Abonnementen (per jaar f. 19,—; p. kwartaal f. 5,50) kunnen elk kwartaal ingaan en dienen te worden opgegeven bij de Administratie van „Bel-Bel”, Postbus 42, Schiedam.

25-1-1961

STAAT DER NEDERLANDEN

4¹/₄ pct. LENING 1961

uitgegeven krachtens de Leningwet 1959 (Stb. 69)
gewijzigd bij de wet van 25 juli 1959 (Stb. 236)

GROOT f. 350.000.000

KOERS VAN UITGIFTE 99¹/₂%

Schuldbewijzen aan toonder groot nominaal f. 1000 en f. 100.
Schuldregisterinschrijvingen groot ten minste f. 100.000.

Looptijd ten hoogste 30 jaren

Delging in 30 jaarlijkse termijnen, afwisselend 3%, 4% en 3% per jaar, zodat telkens in 3 opeenvolgende jaren 10% van de lening wordt afgelost. Eerste aflossing op 1 maart 1962; vervroegde gedeeltelijke of algehele delging de eerste tien jaren niet toegestaan.

Jaarcoupons per 1 maart

INSCHRIJVING

op 30 januari 1961 van 9 – 16 uur

bij het Agentschap van het Ministerie van Financiën te Amsterdam, uitsluitend door bemiddeling van de leden van de Vereniging voor den Effectenhandel te Amsterdam, de Vereniging van Effectenhandelaren te Rotterdam of van de Bond voor den Geld- en Effectenhandel in de Provincie te 's-Gravenhage.

Aanvragen tot inschrijving moeten zo tijdig worden opgegeven, dat zij door de Bank of Commissionair op de inschrijvingsdag vóór 16 uur kunnen worden ingediend bij het Agentschap.

STORTING

op 1 maart 1961 vóór 12.30 uur

bij de Nederlandsche Bank te Amsterdam

De Stichting

Het Nederlandsch Economisch Instituut

zoekt een

medewerkster

die geheel zelfstandig de financiële administratie van haar weekblad „E.-S.B.” kan verzorgen.

Mulo-opleiding, typen, leeftijd tot ca. 30 jaar.

Sollicitaties — uitsluitend schriftelijk — te richten aan:
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut
Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

KWANTITEIT of KWALITEIT ?

Wanneer het U vooral om de kwantiteit van de reacties op door Uw onderneming geplaatste personeelsannonces gaat, dan menen wij er goed aan te doen U tevoren te moeten afraden deze annonces in „E.-S.B.” te plaatsen. Honderden reacties voorspellen wij U beslist niet.

Wilt U echter een indruk hebben van de kwaliteit van de binnenkomende reacties, dan zal het U interesseren dat talrijke grote ondernemingen regelmatig „E.-S.B.” inschakelen als medium voor het oproepen van functionarissen op hoog niveau. De ervaring leert deze bedrijven namelijk dat een oproep, in „E.-S.B.” geplaatst, een prima selectie van het aantal reacties betekent, hetgeen een niet onbelangrijke aanwijzing is wat betreft het „aanbod”.

Zoekt U het in de kwaliteit van de reacties op Uw personeelannonces, dan geven wij U ernstig in overweging om „E.-S.B.” als medium in te schakelen.

Advertentie-afdeling
Postbus 42 — Schiedam

HET GEMEENSCHAPPELIJK ADMINISTRATIEKANTOOR

heeft gelegenheid tot plaatsing van een jurist als

adjunct-chef van de juridische afdeling

De aan te stellen functionaris dient een ruime ervaring te hebben en in staat te zijn leiding te geven aan enige juridische medewerkers,

hetzij op civielrechtelijk en fiscaal terrein: de werkzaamheden omvatten het geven van adviezen, het opstellen van contracten, het redigeren van statutaire en reglementaire bepalingen en pensioenregelingen en het voeren van kantongerechtsprocedures,

hetzij op het terrein van de sociale wetgeving (sociale verzekering en arbeidsrecht):

de werkzaamheden omvatten in hoofdzaak het geven van adviezen inzake toepassing en voorbereiding van wets- en verdragsbepalingen en de behandeling van geschillen voor de administratieve rechter.

Kennis van administratief recht strekt op beide terreinen tot aanbeveling.

De salarisgrenzen bedragen: f 10.700,— — f 15.200,—.

Aanstelling boven het minimumsalaris is mogelijk.

Brieven met pasfoto en uitvoerige gegevens over studie en loopbaan te richten aan de afdeling Personeelszaken - Bos en Lommerplantsoen 1 - Amsterdam-W.